Eesti Kirjanduse Seltsi Koolikirjanduse toimkond

Noorsoo kirjavara nr. 67

Eesti autorite seeria

J. W. Jannsen

Johann Woldemar Jannsen

Kolm juttu

Maatargad
Uus variser
Woldemar ja Jüri

Esimese trüki järele redigeerinud A. Raud

Eesti Kirjanduse Seltsi Koolikirjanduse toimkonna kirjastus
TARTUS 1922

H. Laakmann'i trükk Tartus.

Johann Woldemar Jannsen.

J. W. Jannsen sündis 4. mail 1819. a. Vana-Vändra mõisas, Pärnumaal, kus ta isa möldriks oli. Ka vanaisa oli siin möldriametit pidanud. Nad mõlemad olid orjapõlvest vabastatud, kuna Eesti rahvas Liivimaal alles 1819. a. (40 päeva enne J. W. Jannseni sündimist) priiks sai. Esimesed lapsepõlve-aastad saatis J. W. Jannsen Vändra mõisas mööda. Siin, inimeste keskel liikudes, arenes poisike õige ruttu. Veskiliste ootetoas on ta suurte inimeste juttu teraselt tähele pannud. Ümbritsev olukord võimaldas talle vara omandada rahvalikke kõnekäände, tabavaid ütlusi ning tähele panna talurahva kombeid ja arvamisi, mida ta hiljemini oma kirjatöödes võis kasulikult tarvitada.

Kahtlemata päris J. W. Jannsen palju loomuomadusi emalt, elurõõmsalt ja jutukalt kangrutütrelt, pärit Suure-Jaanist, Viljandimaalt. Last kasvatati noores eas ja hiljeminigi jumalakartuses, mispärast Jannseni ümber terve eluaeg teatav kiriklik vaim lehvib.

Seitsmeaastaselt kaotas J. W. Jannsen isa. Ema läks varssi Vändra valda teisele mehele. Väike Johann lahkus oma armsast sünnipaigast. Kümneaastaselt anti Johann sugulaste juure Vändra Särghauale karja. Kaks aastat teenis ta võõrast peremeest. Kuid poisikese vaimuanded, ilus lauluhääl ja varane arenemine mõju-

sid selleks kaasa, et ta Vändra kihelkonnakooli saadeti. Siin õppis ta köster Kochi juhatusel ja sai äratust tolleaegselt Vändra õpetajalt Karl Körberilt, kes tuntud oli kui kirjanik ja erksa ning algupärase loomuga inimene. Pärast kooli lõpetamist jäi Jannsen kirikumõisa, kus ta kutsariks oli ja muid kohuseid täitis. Ühtlasi täiendas ta oma teadmisi raamatute abil, mis ta õpetaja raamatukogust sai, õppis oreli- ja klaverimängu.

Kui köster Koch suri, sai 19-aastane Jannsen Vändra köstriks ja kihelkonnakooliõpetajaks. Abikaasaks võttis ta Rõusa mõisa juustniku Kochi (endise köstri venna) tütre Emilie, kes oli sünni poolest sakslane. Ta oli kaunis ägeda loomuga naine, hiljemini haiglane ja närvlik; perekonna-elu ja laste pääle ei jäänud see mõjuta.

Oma kirjanduslikku tegevust algas J. W. Jannsen sellega, et ta „Siioni-Laulu-Kandle" nime all 3-mes andes (1845—1860) välja andis tuhande ümber vaimulikke laule, mis olid suuremalt jaolt tõlked saksa keelest ja leidsid rohket poolehoidmist.

1848. a. hakkas Jannsen „Sõnumetoojat" kirjutama, mis sisaldas lihtsaid jutustusi ja õpetlikke lugemisi. See oli aastaraamatuks kavatsetud, kuid olude tõttu ei ilmunud ta mitte igal aastal. Viimane (seitsmes) number ilmus 1860. a.

Juba 1845. a. ja hiljemini 1850. a. oli Jannsen luba palunud ajalehte välja anda, kuid Nikolai I karevalitsus ei sallinud sarnaseid asju.

Lootes kergemini lapsi koolitada ja ka majanduslikku elujärge parandada, kolis Jannsen 1851. a. Pärnu, kus ta Ülejõel algkooli-õpetajaks hakkas. Kuid säälgi oli Jannsen tööga koormatud: koolitöö, laulukoori juhatamine, eratunnid, kodune majapidamine jne. ei annud talle palju aega kirjatöid teha.

Pärnus jätkas ta „Sõnumetooja" väljaandmist ja

saatis 1854. a. trükki „Püssipapa esimesed külajutud külarahvale“.

Kui Nikolai I järele vabameelsem keiser Aleksander II Vene troonile sai, palus Jannsen uuesti luba ajalehe asutamiseks. See tuli nüüd. Esimene „Pärnu Postimehe“ number trükiti 5. juulil 1857. a. Väljaandjaks sai Pärnu raamatukaupmees Borm, tegevaks toimetajaks oli J. W. Jannsen. 10 % lehe sissetulekust sai Jannsen omale, mis alguses 200 rublani aastas ulatas. Endisele tööle oli määratu hulk toimetusi juure tulnud, kuid tulu oli sellest vähe; majanduslik kitsikus ei paranenud.

Siis asus Jannsen Tartu ja hakkas siin uut ajalehte „Eesti Postimeest“ välja andma. Esimene number trükiti 1. jaan. 1864. a. Tartus sai Jannsen oma lehega Eesti kultuurilise elu keskkohaks. Kõigist tähtsamaist Eesti elu avaldusist võttis ta osa. 1865. a. asutati „Vanemuise“ selts, 1869. a. pandi toime Eesti priiuse 50-ne aasta kestuse mälestuseks I ülemaaline laulupidu, 1871. a. asutati „Eesti Põllumeeste Selts“, 1872. a. „Eesti Kirjameeste Selts“, tehti kihutustööd ja korjati rahalisi andeid „Eesti Aleksandri kooli“ hääks. Igal pool oli Jannsen suu ja sulega abiks. Lehe juures töötasid nüüd ka juba ta lapsed, iseäranis ta vanem tütar Lydia (Koidula) — tähtsam Eesti ärkamisaja laulik. Alguses rühmasid kõik tolleaegsed Eesti haritlased ja isamaalased Jannseniga enam-vähem kaasa, kuid hiljemini tulid esile Jannseni kiriklikpolitiliste ja liig alalhoidlikkude vaadete tõttu lahkhelid. Nõuti energilisemat võitlust Balti sakslastega, et nende eesõigusi kaotada. 1878. a. hakkas C. R. Jakobson Viljandis käremeelset „Sakalat“ välja andma, mis tuliseil sõnul Balti saksluse vastu välja astus ja eestlasile õigusi nõudis, kuid ühtlasi ka kibedaid hoope jagas „E. Postimehele“ ja ta toimetajale politilise meelsuse pärast.

„E. Postimehe“ lugejate arv kahanes tunduvalt. Vastaspoole päälekäimised ja majanduslik kahju mõjusid väga Jannseni pääle; vist tundis ta ka, et ta ärkamisaja vooluga enam sammu ei suuda pidada. 1880. a. tabas Jannsenit rabandus; ta ei saanud enam kirjutadagi. Arstiabi palju ei aidanud. A. 1882 müüs Jannsen „E. Postimehe“ ära, ja sest ajast jäi ta poliitilisest ja kirjanduslikust tegevusest täiesti kõrvale. Jannsen suri Tartus 1. juulil 1890. a. ja maeti Tartu-Maarja surnuaiale, kus ta hauda seltskonna poolt pandud marmorkuju ehib.

Ehk küll ajalehetoimetaja ei olnud Jannsen nii palju politikamees kui kirjanik. Pääle mõnesuguste vaimulikkude raamatute, mainitud „Sõnumetoojate“ ja „Püssipapa juttude“ on ta ajalehis, „E. P. Jututoas“, „E. P. õhtukõnedes“ ja mujal avaldanud üle 150 jutu. Kõik Jannseni jutud on liig moraliseerivad, sagedasti isegi pühakirja salmidega läbi põimitud. Jutustamisviis on Jannsenil ladus, sõnarikas, kujukas ja rahvalik, olgugi et mõnikord labasusi ette tuleb. Hiljemini on J. W. Jannseni jutud H. Laakmanni kirjastusel „J. W. Jannseni kirjade“ nime all ilmunud. — Pääle juttude on Jannsen mitmel pool ka hulga laule avaldanud. 1860. a. ilmus koguväljaandena „Eesti laulik“. J. W. Jannseni luludest on osa tõlkeid, osa algupäraseid; suur hulk neist on lauluviiside jaoks kirjutatud ja alguses nootides ilmunud. — J. W. Jannsen on katseid teinud ka näitemänge kirjutada. Nii ilmusid ta sulest „Pärmi Jaagu unenägu“, „Kihlvedu 5000 rubla pääle ehk miljonär vangis“, „Tuhalabida valitsus“.

J. W. Jannsen on oma kirjatööde loomisel ohtralt võõraskeelseid eeskujusid tarvitanud, neid võimalikult vabalt eestipäraseiks muutes. Seepärast peab õige ettevaatlik olema, enne kui mõnda ta töödest algupäraseks tunnistada.

Käesolevas kogus leidub kolm Jannseni juttu. Neist näivad olevat „Maatargad“ ja Uus variser“ algupärased jutukesed, kuna „Woldemar ja Jüri“ samanimelisest saksakeelsest jutust on tõlgitud, mis 1861. a. ajakirjas „Inland“ ilmus.

Raamat on vanast Hornungi kirjaviisist praegusesse normaalkeele redigeeritud, kusjuures on püütud kirjaniku stiili ja keele iseärasusi, niipalju kui võimalik, alal hoida. Kaotatud on raske seesütlev, hulk partitivisme, ühtlustatud partitsiipide lõpposad, sõnade järjekord on paiguti muudetud, mõned silmatorkavad germanismid eestipärasteks ütlusteks ümber tehtud ja liig labased fraasid välja jäetud. Suuremad muudatused on raamatu lõpul üles tähendatud.

Raamat on määratud koolide raamatukogusse J. W. Jannseni juttudega tutvustamiseks, eriti kirjandusloo läbivõtmisel.

A. Raud.

Tartus, juulikuul,
1922. a.

Maatargad.

„No mis loomad need on?“ küsib külavader ja tunneb neid hoopis paremini kui mina.

T a r g a d nad küll ei ole, see on nende sõimunimi; aga kui rumalatest veel rumalamaid on ja hulludest veel hullemaid, no siis on rumalad ka targad ja hullud mõistlikud.

Kui külas lammas ümber käib, piim venib, või kokku ei lähe, kana nahkmune muneb, väeti vasikas täisid täis on, härjavärss punast laseb, seapõrsas kängu jääb; kui inimeste juures vanadel või lastel üks-teine viga juhtub, kõht lahti, soolatüükad käte pääl, roos jala sees, nägu kestendab ehk muud sellesarnast viga — kas sa siis minu käest küsima tuled, kes „m a a t a r g a d“ on ja kus nad elavad. Küll sa siis tead, kus Kaera vanamoor, Pime Mari, Tuli Anu, Sirbi Tõnis, Püti Jüri ja mis muidu nende nõidade ja soolapuhujate ja kaardisegajate aunimed on; küll siis ilma küsimata tead, kust tee nende juure läheb.

Jah, külavader, nõnda sina ja su naabrid sagedasti teevad. Aga, armas vader, mis sa sellega tunnistad? No mis sa muud tunnistad kui seda, et sa neist püsti rumalatest veel hää tüki rumalam oled, sest petja, olgu ta nii rumal kui on, on ikka veel natuke targem kui see, kes ennast meelega petta laseb. Nemad teavad,

et sind petavad, aga sina ei tea mitte, et petetud saad. Vader, vader, sa kostad, kui keegi sind küsib, mis usku sa oled, silmapilk: „Ma olen ristiusku" — ja sa ei häbene mitte ilmsi pagana tegusid tegemast. — — Tohoo, mustlane, oma rumalusega! Ja mustlased on sind ka mitu korda petnud. Tuleb mustlaste kari su õue, õnnistab sind taevast saadik, ja kui sa hästi rohkesti neile ei anna, siis on sajatamine lahti: „Saaga su lambad tiiki uppuma, seapõrsad aia vahele jääma!" Ja seda ning teist. Pärast pistab mustlane ise põrsa aia vahele ja lükkab talle tiiki, ja sa narr mõtled nüüd: see on tema sajatamisest tulnud, ja annad selle hirmuga teine kord süle ja seljaga, et jälle säherdust äpardust ei peaks tulema,

Ma võiksin sulle hää sõbra poolest veel hästi sõnu anda, aga kes teab, ehk paned viimaks veel pahaks. Seepärast tahan sulle parem ühe jutu rääkida, kust ehk enam õpetust võtad ja leiad, kui aga vähegi silmad lahti teed.

Viisu küla — tal on ka üks teine nimi, aga miks hakkan kirja panema — oli täis ebausku nagu koer kirpe. Kõiksugused kunstid ja kombed olid külarahval juures js üleüldse olid kõik suured „maatarkade" austajad. Jumal taevas ja õppinud tohter linnas, need ei mõistnud nende maatarkade vastu mitte A-B-D. Nõnda kui valged liblikad kapsaste pääl lendavad, kelle munadest kapsaussid sünnivad, nõnda sigivad maatargad ka sääl, kus rahvas pimeduses elab ja neid usub. Tõugud ei sigi ju ka mujal kui mädaneva liha sees. Siin Viisu külas oli aga üksainus tõuk ja hää suur.

Nõnda arvata verst maad külast eemal, ühe vainu künka pääl seisis üks pool saksa, pool talu moodi maja üheksa pärna all, nimega Pühakivi. Valge korsten oli majal pääl ja paar klaasaknaid ka ees; aga seina-

palgid olid tahumata, nurgad savi ja lehmasõnnikuga määritud, õlest katus pääl ning puuvaresed risti harja pääl nagu igal talumajal. Toa ümber oli kartuli- ja kapsa-aed ja ukse ees kapsa-aia kõrval päratu suur kivi nagu väike heinakuhi, kel ka nagu heinakuhjal iseäranis aed ümber oli. (Seesinane kivi oli Viisu küla Siinaimägi; sinna ei tohtinud ükski lojus ega inimene ligi minna.) Õues seisis üheksa pärnapuud ümber toa ning palava päevaga oli nende vilus väga kena istuda, ja sääl seisis ka mitu pinki selle tarvis valmis. Natuke maad majast eemal jooksis väike jõeke mööda, mis palaval suvel koguni ära kuivas.

See kohake oli küll väike, aga igapidi, iseäranis suve ajal, väga kena.

No kes sääl sees elasid? Inglid mitte, vaid inimesed ja päälegi õige pahad inimesed. Meest hüüti Püti Jüriks ja naist Tuli Anuks. Nende vanemad olid priirahvas ja Tartumaalt vanasti tulnud. Jüri isa oli metsavaht olnud ja Jüri oli sedasama ka. Et nad tartlased olid, oli nende tõlbist keelest peagi tunda.

Kuidas esmalt ütlesin, see suur kivi oli Viisu küla Siinaimägi, Püti Jüri külarahva Mooses ja Tuli Anu tema kallis abikaas. Jüripäeval, jaanipäeva ööl ja muil tähtpäevil oli rahvas kivi ümber koos, ning Jüri tegi tempusid, mida ei kõlba kuulda. Kõiksugused ohvrid viidi sellele kivile: sukad, särgid, leivad, lihad, rahad ja mis iial nime kannab. Kõiki asju teadis Jüri ja võis nõu anda, olgu see tõsi või vale, kõiki haigusi tundis tema ja kõikide vastu teadis abi. Kes iial metsavahile läks, olgu abi saama ehk muud asja ajama, ei läinud mitte tühja käega.

Nõnda kui Jüri tohter oli, nõnda oli Anu kuulus tulihänna valmistaja, ja säält sai ta oma nime. Mõnele mehele on ta tule hänna alla pannud, ja see oli neile paras.

Rahu oli neil lasteta paarirahval väga vähe, sest alati tulid ja läksid abiotsijad ja nõuküsijad.

Nõnda oli ühel päeval Püti Jüril ja Tuli Anul jälle palju tegemist olnud, aga vastu õhtut tuli veel üks perenaine küla poolt Pühakivi poole, pütt ühe ja pudel teise käe otsas.

Seda nähes pahandas Tuli Anu ja ütles: „Ta om üts rahvas, kea sul kaala pääl saisab, nii kui kärbläse haige silmä veeren."

„Tost pole viga mihastage, kui enge häste manu toova!" ütles Jüri, võttis püssi kätte ja kargas tagant uksest välja. Kuhu ta lippas, seda saame pärast kuulda.

Tuli Anu istus akna alla ja hakkas sukka kuduma, kudus nii kibedasti, et otsekui ei oleks näinudki, et naine tuppa astus ja teretas. Tervist vastu võttes tõstis ta pää üles.

„Kas papa kodus on?" küsis naine ja pani viienaelase võipüti ja ühe pudeli ukse kõrvale maha.

„Piäd palju valjemb kõnelema," ütles Tuli Anu, „mul om haige kõrva, ma ei kuule."

Naine hüüdis õige valjusti: „Kas papa kodus on?"

Tuli Anu: „Seekõrd mitte; ent kui veidikese võtad aiga viitä, sis küll piagi kotun om. Mis sis vias om?"

Naine: „Mul enesel pole küll, tänu Jumalale, viga midagi, aga mu va' teinepool on üsna tühjas."

Tuli Anu: „Om täl kõtuvalu?"

Naine: „Ei, seda küll mitte. Eile on ta viimaks veel söönud ja sest saadik on tal raske tõvehaigus!"

Tuli Anu: „Om vahest palju vastset leibä sisse ajanu?"

Naine: „Eile õhtul sõi ta panni pääl käritud seapekki, kartuleid ja kanamuna, mis pääle olin löönud, ning ka sibulat — muud ühti."

Tuli Anu: „Ta om küll veidikese pall'u võtnu?"

Naine: „Jah, kas ta mu keeldu kuuleb? Ta sõi rohkesti kahe mehe eest, ehk ma küll keelsin: „Tõnis, jäta järele!,“ aga tema vastas õige tartumoodi: „Enne piäb kõtt kärisemä, kui hüvä rooga üle jääma!“ Nüüd ei või vaene kuskil enam elada! On vist mõni kuri silm nende munade pääl olnud, ega nad muidu nõnda vaeva ei tee.“

Tuli Anu: „Ta es võta veel mihastage rohtu sisse?“

Naine: „Jah, oleme talle ka mõne lusikatäie poslamasla õli sisse ajanud ja peotäie võrra soola ja püssirohtu sekka pannud; aga sest ei tulnud ka abi midagi, vaid asi läks veel hullemaks. Ta veerleb sängis nagu siidiussike palava kivi pääl. Ma kardan, et teda vist mõni on ära teinud. See ei või õige asi mitte olla.“

Tuli Anu: „No saame nätä! Ma kae veidi perrä, kos ta vana nii kavvas jääb?“

Nende sõnadega läks Anu välja ja varssi pärast seda astus Püti Jüri eestuksest sisse, püss õla pääl, nagu mees, kes praegu metsast oma ameti päält on tulnud. Ta puhus ja ähkis ja pühkis higi otsa päält, kus küll higi ei olnud.

Külanaine hakkas oma endist kaebust ja tunnistust jälle eestotsast pääle, seda ja seda, nõnda ja nõnda, ning palus Jüri kaela hakates, et see tema meest mitte hädasse ei jätaks.

„Saame nätä, saame nätä,“ vastas tark. „Oles sa mulle veidikese pudeliga midagi manu toonu, to oles kõige paremb ollu. Säält oles ma kõrraga nännü, mes tal veas om.“

„Jah, armas papa, seda ma olen ka teinud. Siin on üks pooletoobiline pudel; aga ei tea, kas sest küll on?“ Nende sõnadega võttis naine pudeli ukse kõrvalt, andis tohtri kätte ja ootas ristis kätega, mis targa suust pidi tulema.

„No see om hää, see om hää!“ vastas tark, ajas

nüüd jalad laiali, hoidis pudeli vastu valget, segas ja vahtis, segas jälle ja vahtis. „Hm, hm!“ ümises tema. „Too haige om üts meesterahvas, nii neläkümne aasta ümbre — keerleb prõlla sängin maan; ent pole ka immes panna, sest kae, mes täl kõtun om: leibä, kartult, munne, sibulit, poslamaslat, püssirohtu ja kõiki sääratsit asju. Om immes panna, et veel ära ei ole koolu.“

Naine ehmatas ära, kui kuulis, et kõik nii selgesti pudeli sees kirjas oli. See võis tark olla, kes seda kõik teadis. Ta palus nüüd seda suurema lootusega, et Pühakivi papa tema mehele rohtu pidi andma, maksku mis ta maksab.

Tohter andis nüüd pudeli jälle naise kätte, ja läks kambri, pani ühe pudeli sisse seda ja teist kokku, mis hästi oksele ajab, ja käskis naist iga poole tunni järele sest mehele ühe leemelusika-täie sisse anda, ja seda senikaua teha, kuni valu tagasi jääb. Rohi, mis naine sai, võis küll kümne kopika hõbeda väärt olla, aga viis naela võid ja sajakopikaline hõbetükk oli tohtri palk, ja et mees, kellest kõik arvasid: „See kärvab!“, pärast ometi jälle terveks sai, seeläbi sai Pühakivi tohter veel kuulsamaks.

Külavader paneb nüüd imeks ja mõtleb: „No see oli ka mees küll, kes pudelist vedeliku seest kõik nõnda selgesti ära nägi. Maatargad on ka mehed! Ütelgu „Sõnumetooja“, mis ta tahab.“

Tohoo rumal!

Kui Püti Jüri toast püssiga välja kargas, ei läinud ta mitte metsa, vaid toa pääle ehk pööningule. Pööningul oli ahju kohal toru, mis suve ajal lahti seisis ja mille läbi see, kes pööningul oli, kõik selgesti kuulis, mis all toas räägiti. Selle toru otsa pani nüüd Jüri oma kõrva ja kuulas, mis Anu toas naise käest välja päris. Et aga mõni sõna kaduma ei läheks, tegi Anu

enda kuulmatuks, et naine seda valjumini pidi rääkima ja Jüri pööningul seda paremini kuulma.

Mõistad sa nüüd, kust Jürile see suur tarkus tuli, miska ühe hõberubla ja viis naela võid poole tunniga kätte sai?

Aga kui palju, oh kui palju on neid, kes seda loevad, ja pärast, kui pisuke sõrmgi haiget teeb, varssi selle ehk teise maatarga juure jooksevad! — No kes võib teist karvupidi targaks teha? Kes ei taha märku võtta see jooksku pääle.

(J. W. Jannseni „Kuues Sõnumetooja,“ a. 1857.)

Uus variser ehk ilma kõrtsita ja kõrtsiga küla.

Kui küla, millest alamal tahame rääkida, juba maa päält oleks kadunud ja külarahvas mulla all hingamas, siis võiksime mõlemaid pärisnimega nimetada; aga et küla alles seisab ja tema rahvas, andku Jumal tervist, ka alles elab, siis peame oma juttu vanasõna järele ajama, mis ütleb: „Räägi mehest, aga ära nimeta meest!“ Ometi et asi joonelt pääst ja käest ära ei kao, siis paneme külale nime, mis ette juhtub, ja selleaegseid inimesi nimetame, kuidas ise tahame. Olgu siis nõnda, ja nüüd hakkame järsku pääle.

I.

Korvi külas oli vanasti viisteistkümmend talu, mille peremehed aegamööda maid pooleks võtsid, ja kui jälle uus maamõõt tuli, sai neid pääle kahekümne. Maad ei veninud küll mitte laiemaks, aga rahvas läks paksemaks, ja säält see tuli; sest kus ta jääb, kui igas nääris ikka jäälle kuulutatakse: nõnda ja nõnda palju enam sündinud kui surnud — siis peab ju lugu nõnda tulema, ja Korvil tuli ka nõnda.

Korvi küla oli metsaküla. Kolme külje pääl sood ja laaned, neljanda külje pääl võõra saksa rada ees, ja teisel pool rada veel kaks talupoega, kes küll teise valla

järele olid, aga üheskoos üht Korvi küla nime aitasid kanda. Teist talu neist kahest nimetame Matsi-Peetri ja sest räägime pärast pikemalt.

Kuidas öeldud, Korvi küla oli metsaküla, kaheksa versta postmaanteest, kaksteistkümmend versta mõisast kaugel; sedasama väärt maad oli ka kiriku ja — kiriku kõrtsi. Oma igapäevase elu poolest oli Korvi küla rahvas õpetaja meelest kõige parem: vanad ja noored mõistsid ja armastasid jumalasõna, tüli ega riidu ei peetud, kohtuskäimist ega kiusuajamist ei sallitud, pulmad ja varrud peeti viisipärast ja kirikutee oli tallatud. Aga kiriku kõrtsimehe meelest olid nemad kõige pahemad: viina ei joodud, tühja lori ei aetud, kaarte ei löödud ja kõrtsitee oli üsna rohtunud. Vaese väljasaamise pärast olid kõik peremehed rendi pääl. Harva käisid oma külast tööpäeval väljas: paar korda mõisas, paar korda linnas, sellega asi otsas, ja sest oli küllalt. Jõukad peremehed olid enamasti kõik, oli leiba ja leivakõrvast ja ka oma rahakopik asjavahendamiseks kukrus. Et ühel Korvi peremehel kümme lehma, kolm paari tööhärgi, paarkümmend lammast ja neli hobust oli, see polnud imeasi midagi. Aga nad mõistsid ka niisuguseid sõnu, mis vaesust majast eemal hoiavad ja vara kasvatavad.

„Ohoo,“ ütleb mõni, „mis siis viga rikkaks saada, kui nad nõiad olid ja sõnu mõistsid!“

Pea, pea, sõber! Niisuguseid sõnu mõistame meie kõik ehk peaksime mõistma: „Tee tööd ja palu Jumalat!“

See oli Korvi rahva nõidus, mida vanad mõistsid ja lastele õpetasid. Mida igaüks ise tahtis, seda ta teisele soovis, ja minu meelest peaks niisugune tarkus ristiinimeste seas tuttav asi olema. Korvi rahvas mõistis seda, mõni küll enam, mõni vähem, — kõik inimesed pole ihu ega hinge poolest ühepikkused. Aga üle-

üldse läksid Korvi küla asjad lõbusasti edasi — kui nad igal pool juba nõnda läheksid ja Korvil ka nõnda oleksid jäänud! Vanemad käisid hää sõna ja teoga laste ees, lapsed sõna kuuldes ja vanemaid austades nende järel, ja iga õige inimene, kes Korvile juhtus, tundis nagu haisust ära: siin elavad ristiinimesed. Nõnda läks päev päeva ja aasta aasta järele. Nooremad venisid pikemaks, vanad läksid hallimaks, kuni Liiva Hannus järgemööda mõnda otsast enese juure kutsus. Aga keegi ei värisenud surma eest, sest nemad teadsid, mis Johannese raam. 17, 24 ja Lauluraam. nr. 200 seisab, ja panid rahuga käed rinna pääle ning ütlesid usus järele, mis Issand risti pääl ees ütelnud: „Isa, sinu kätte annan mina oma vaimu!“

„Aga see võis igav elu olla!“ ütleb jälle mõni. „Ei lusti ega rõõmu, ei torupilli ega tantsu — eks niisugune üksik küla mitte hapuks ja hallitama läinud?“

Ei läinud, jumalasõna on väga hää sool, see ei lasknud. Ülemalnimetatud asjad olid neil tundmata ja seepärast ka himustamata asjad, neil ei olnud kõrtsi ega ka seda, mis kõrtsis tehakse. Tulid pühad ehk muud hingamispäevad, siis ei pidanud nemad neid ka mitte nagu koer köies, aga igal asjal oli oma mõõt ja aru. Juhtus naabrite vahel nurisemist — munad veerevad ka pesas —, siis võtsid kolmanda, kes venna ja venna vahel õigust rääkis, ja sel polnud mitte kohturaha rinnas tarvis. Mõisas oli küll vallakohus ja sel oli sagedasti seletamist ja seadmist, ka vahimehel mõnikord kaseoksaga kirjutamist, aga sellega polnud korvirahval asja; nemad pidasid kohtuskäimist ristirahva seas häbiks, ja see oli õige. Suurem hulk rahvast pidas neid küll metsalisteks ja sõimas hotentottideks ja nende küla karupesaks, kuhu ükski õige inimene oma jalga ei pista, ja see oli Korvi rahvale õnneks: nende rahu jäi rikkumata. Oh, oleks see ikka nõnda jäänud!

II.

Matsi-Peetril elas sel ajal Madis Salle, üks tasane, jumalakartlik mehike, kes kellegi lapse pääle ei läinud, kui teda rahul peeti. Tema naine Mari ja viis last hingasid juba kümmekond aastat kirikuaias, ja tütar Ann oli ta ainus lapsevara, keda ta jumalakartuses kasvatas. Teist naist võtta Madise süda ei kannud; ta võttis pärast Mari surma, kus Ann alles kümneaastane oli, ühe elatanud lesknaise perepidajaks, ja nõnda oli ta tänini läbi ajanud ja tütart kasvatanud. Ligi kümme aastat oli nimetatud lesknaine Madise majatalitust teinud ja Ann teda nagu oma ema armastanud, aga nüüd tuleb, mis kõigil tuleb: ta suri ära ja maeti maha. Mis nüüd hääks nõuks? Mis muud, kui Ann pidi perenaise rangid oma kaela võtma. Madis ise oli juba mõnda aastat kidur, köhija inimene, kes palju hinge tagasi ei saanud, ja häda teeb viiekümne-aastase mehe seitsmekümneseks. Oli see imeasi, kui tal mõnikord mõtted ka väimehe pääle lõid? Peremeest oli tarvis, Ann oli selle-ealine — mis ta pidi ootama? Pääle selle ei seisa saialeib ja noored tütarlapsed muidugi mitte kaua värsked, ja see temp pidi ometi ka tehtud saama. Aga keda võtta? — Mitmed Korvi küla poisid nilpasid küll keelt Anne järele, aga kaup ei tahtnud sündida: ei olnud omaks loodud.

Sel ajal juhtus nüüd, et Luha kõrtsimehe kolmas poeg, Jakob Võrk, postmaantee äärest, liisuvõtmise pärast koduväi kohta otsis ning Matsi-Peetri Annest kuulda sai. Varssi oli mees Korvil, vaatas Anne, näitas ennast Annele ning ootas, kas süda lustib. Ennäh, lustis jah! Jakob tuli üks kord, kaks korda, kümme korda, ning iga kord ütles ta süda: see ta on! Jakob oli väljastpidi kena, priske poiss nagu noor kuusk, päälegi nii tasane ja lahke, mis sääl imeks panna, kui

Anne süda ka tiksuma hakkas. Vana Madis mõistis peagi ära, kust tuul puhus, aga ta ütles: „Armas tütar, ma näen küll, kuidas lood on; aga ma usun, et see mitte korda ei lähe. Jakob on suuremaantee-äärse kõrtsimehe poeg: mis õnne see meile toob?“ — Jah, nõnda rääkis isa, aga tütre süda lõi juba teist lugu, ja on tütarlapse süda juba kord tiksumas, siis on mõistlikud sõnad enamasti vette visatud. Jakob mõistis ja teadis ka, et rasvaga tihaseid püütakse, ja tegi nõnda. Ta varastas esmalt Anne ja pärast vana Madise südame takka pääle, ja sinna polnud tal muud tarvis, kui et mõneks ajaks lambanaha hundi selga tõmbas. Tuli ta Korvile (ja seda tegi ta nüüd sagedasti), siis oli ta nii tasane, nii vaga ja lahke, kui poleks ta siit kurjast maailmast olnudki: ta norutas pääd, pööritas silmi, hoidis käsi ristis ja õhkas nii sügavasti nagu eht variser. Tuli jutt kõrtsidest, viinast, kaardilöömisest ehk muist pahust asjust, siis tegi Jakob, kui oleks keegi talle keeva vett kaela visanud; ta ei tahtnud sest „uskmata maailma laste pimeduse teenistusest“ midagi kuulda ega näha; ta kahetses ja õhkas alati, et kõrtsimehe poeg oli ja sääl paigas pidi elama, kus temasugune vaga mees hääd ei kuulnud ega näinud; ta kiitis Korvi elu taevast saadik ja ütles, et ta süda teda nagu ahelatega selle küla poole tõmbavat, kus kõrtsist ja „maailma kärast“ kaugel „vaikist püha elu“ võiks elada.

„Aga see võis vaga mees olla,“ ütleb mõni, „kes vist edaspidi ühes naisega ilma kutsumata Issanda pulmaõhtu söömajale tõttas.“

Nõnda näib küll olevat, aga kõik ei ole kuld, mis hiilgab, ja Jakob Võrk hiilgas natuke liialt. Peeti Matsi-Peetril õhtu- ehk hommikupalvet, kui Jakob juhtus sääl olema, no mis siis rääkida. Ta õhkas, et rinnaluud ragisesid, ja näitas kõige vähemalt prohveti laps olevat. Läks Korvi rahvas kiriku: Jakob oli ees. Palu-

sid nemad oma Meie Isa: Jakob palus kaks korda nii kaua. Panid nemad jutlust tähele: Jakob tahtis iga sõna alla neelda. Kõik maailm nägi Jakobi äkilist vagadust. Mõned ütlesid: „Jakob on Korvil käies palvemeheks saanud“ ja irvitasid. Teised tänasid, et Jumal ka kõrtsipoisi silmad lahti teinud, kes enne... no olgu pääle. Aga jälle teised vangutasid pääd ja ütlesid: „On väga karta, et saadan selle vagadusemuna on munenud, kust pärast skorpion välja tuleb ja neid nõelab, kes tema on haudunud.“ No saab näha!

Jakob oli alustanud, tahtis ka lõpetada ja läks seepärast oma vagaduses ikka edasi. Kiitis mõni, siis õhkas tema, laitis mõni, siis õhkas ta jälle, aga nägu punetas; ta püüdis kõik teha, mis inimene aga iial võib, et teda vagaks peab peetama. „Need päevad, mis ma siin elan,“ ütles ta, „neid võin üksi elupäeviks nimetada, kodus elan nagu laadaplatsil ja pean kuulma ja nägema, mille eest ma metsa jookseksin, kui ma mitte halli ei kardaks.“ — Tõsi küll, Jakob nägi palju vaeva oma vagaduses, Jakob pigistas mõnikord hambad kokku ja kannatas; aga see jumal, keda Jakob nõnda teenis, ei olnud mitte taeva ja maa looja, vaid Matsi-Peetri talu ja sääl sees — Ann Salle.

Tütarlaps, no andku jumal kallist tervist, oli oma kohast kena ja püüdmise väärt küllalt: terase valge näoga, punased palged, tuvisilmad, üleüldse tüdruk nagu õun, päälegi raps tööinimene, lahke, tasane, ei laitust midagi. Aga vaga Jakobi häbiks pean ütlema: ometi ei püüdnud ta Anne üksi Anne pärast, vaid palju enam Anne koha ja raha pärast, sest Madis ei olnud ilma kopikata, ja Ann oli ta ainus pärija.

III.

Nõnda hakkas suvi lõppema ja sügis kätte jõudma, ilmad läksid vilumaks, aga Jakobi vagadus päev-päevalt

ikka palavamaks. Matsi-Peetril oli ta juba ammu tuttav mees, ja — mis ma sest salgan — Anne tuvisilmad vaatasid hää meelega ta pääle. Ilusat meest tahab ju iga tüdruk, ja kui mees veel hää ja vaga päälegi on, nagu Jakob Võrk oli, — no seda parem. Kõik küla ei rääkinud enam muud, kui et Jakob Matsi-Peetri koduväiks pidi saama. Kui küla tüdrukud ehk poisid sest asjast Annega rääkisid, ajas ta moka otsast küll vastu, nagu see tüdrukute viis on; aga süda tiksus: jah, jah, jah! „Olgu, mis on," ütlesid vanemad inimesed, „aga kui asjad tõeks lähevad, saab Ann hää mehe, kellega vaga abielu võib elada." Sedasama lootis ja ootas Ann ise ka.

Ehk küll Jakob oma häbemata vagadusemängu kui esimene variser mängis, siiski oli külas veel inimesi, kes teda seks pidasid, mis ta oli — pääpetiseks. / „Kui see asi viimaks hästi läheb," ütlesid mitmed, „siis läheb kõik hästi. Pange tähele, Jakobil on lambanahk seljas; see käriseb omal ajal äkisti lõhki, ja siis on hunt keset karja." Mõned uskusid, rääkisid ka Matsi-Peetril sest asjast. Aga mis kõik ometi aitas? Madis ja Ann vastasid: „See on kiusujutt, neil on kahju ja kadedus, et Jakob meie küla poiss ei ole. Sellega oli jutt otsas, ja teised mõtlesid: jookske pääle!

Mis ma juttu ilma asjata venitan: Jakob lömmitas ja lipitses Madise ja Anne ümber nagu uss linnupesa ümber, kuni nad hästi kõvasti võrgus olid. Läks siis viimaks isa juure, kogeles, köhatas ja ütles:

„Auväärt taat, kas sa võtaksid mind, patust kõrtsmiku poega, omaks pojaks ja väimeheks vastu?"

Madis, kes seda ammu oli oodanud, vastas: „Hää laps, meie oleme kõik patused: kui sul õige nõu on, siis Jumala nimel!"

Pärast läks ta Anne juure ja ütles: „Kallis Ann, niisugune patuse ja ilmliku inimese laps, kui mina olen,

poleks küll mitte sinu vääriline, aga kas võtaksid mind oma abikaasaks ja toeks vastu?"

Ann lõi silmad maha, punastas ära ja ütles rõõmu pärast värisedes: „Jah, Jumala nimel!", ja see tuli truust südamest.

Nüüd pani isa nende käed kokku ja õnnistas neid, ja ka see tuli truust südamest. Anne silmad olid rõõmupisaraid täis, Jakobil ka; kust tema silmapisarad tulid, seda mina ei tea; aga südamest nad ei tulnud.

Nõnda oli kaup valmis, ja Jakob oleks hää meelega kitsa lambanaha seljast ära visanud, aga oli veel vara; sest kihlatud pole veel laulatatud. Kihlamine oli mardi aegu, ja pulmad pidid jõuluks tulema. Jakob oleks neid küll parem täna kui homme soovinud, aga ta suur vagadus sundis teda kõigega rahul olema, mis äiataat tegi. Et Madisel meesteperest seekord nappus oli, võttis ta Jakobi varssi pärast kihlamist oma majasse, ja nüüd ei kuuldud kuus nädalat muud kui: „Sina minu kallis Rael, ja mina sinu truu Jakob! Sinu pärast ei teeniks ma mitte kaks korda seitse aastat, nagu mu kaim Mesopotaamias, vaid seitse korda seitse aastat!" — Ann tänas Jumalat ja Jakobit. Õige inimene on hõlpus petta, ja nõnda oli lugu Annega. Kes ise pole ahju taga olnud, ei tea teist säält otsida. Tütar uskus, isa uskus, ja seda Jakob tahtis ja laskis oma vagadust seda enam läikida nagu klaasitükki pühkmehunniku seest.

Paar nädalat enne pühi öeldi nad kirikus esimest korda maha.

„Tohoo hullu!" ütles suuremaantee rahvas, „kuule, kuhu see narriline läinud naist võtma! Korvi külasse! Mis naise ta säält saab! No see võib üks tukunui olla!"

„Ann Salle? kes on see Ann Salle?" küsisid Luha ümberkaudsed poisid. „See hakkab vist Luhal seni palvet pidama, kui meie Jakobiga kupkit, ninanipsu

ja turakat lööme. No noh, karupojakene, tule aga Luhale, küll meie sust inimese teeme!" Nõnda irvitasid poisid.

Teised jälle ohkasid: „Tule Jumal appi, kas Matsi-Peetri Madis meelest ära on, et oma ainsa lapse Luha Jakobile mehele paneb? Aga nõnda on Korvi rahvas: nad ei tule enam oma külast välja kui talve aegu karu pesast, muidu teaksid nemad ka, mis riistapuu Jakob on."

Jälle teised ütlesid: „Olgu mis on, eks igaüks tea ise, mis ta teeb ja sööb. Jakob saab naise, Ann mehe, naabrid pulmad, mis muud veel tarvis? Mees teeb naise natuke pahemaks, naine mehe natuke paremaks, hää küllalt; mis nad on, seda on nad muidugi mõlemad liialt."

Nõnda lobises maailm. Mõnel oli õigus, mõnel mitte, aga jõuluks olid pulmad. Madis oli alles peremees, ja sellepärast läks kõik vagusi edasi. Vaga peigmees istus laua otsas ja haigutas; viinapudelid ei käinud käest kätte; pulmalaulu-lori ei kuuldud; joobnud mehi ega naisi ei nähtud; salm enne sööki, salm pärast sööki, sest ei pääsnud, see oli maja pruuk, ja

— „pillid, pasunad, trummilööjad
on kõik pulma leiva sööjad," —

seda pruuki ei olnud ka mitte. Kas need p u l m a d olid? Pulmad jah, aga nõnda, nagu nad ristirahva juures p e a v a d olema. Ka Jakobi suguselts oli pulmas, aga nemad nimetasid niisuguseid pulmi eneste vahel m a t u s t e k s, kus nad ei teadnud, kas pidid nutma või naerma.

Kuidas öeldud, Jakob istus ja haigutas nagu koer köies, sest

— „hõissa, poiss, ja andke viina,
laske kannud kähku käia!" —

nõnda oleks ta hää meelega hõisanud; aga mis teha, oli veel liiga vara. Kes õnge vette viskab, peab ootama, kuni kala tugevasti otsa hakkab, muidu võib veel veepinnast tagasi rabada. Nõnda Jakobki. Ta oli küll naisemees ja väimees, aga mitte Matsi-Peetri peremees, ja seep see pääasi oli. Tema ei tahtnud mitte naist kohaga, vaid kohta naisega, ja sellepärast tegi ta kõik, mis ta tegi.

IV.

Pulmad olid möödas, jõulud möödas, Jakob naisemees ja Ann mehenaine — kuidas läks lugu nüüd? Kas vagadus veel hiilgas?

Hiilgas veel ikka, aga roosteplekid tulid juba külge. Jakobi lambanahk hakkas aegamööda kärisema ja hundi karvad välja paistma. Kes mitte üsna pime ei olnud, võis varssi pärast pulmi tunda, et Jakobi palav vagadus jahtuma lõi. Esmalt hakkas ta jumalasõna kuuldes haigutama, pärast tukkuma, sellepärast ka juba kambri sängi jääma, kui teised toas lugesid ja laulsid; kõik liig õhkamine ja silmapööritamine kadus ära. Ann oli ju käes, ja Annega ei pääsnud ka maja naljalt käest. Aegamööda sündisid sõnad suhu, mida enne keegi ei kuulnud, ja vahel sekka ka mõni hää suutäis vannet, nii et Korvi rahval kõrvad kuuldes huugama jäid.

„Kas see on Jakob Võrk, kes alles mõne nädala eest nii vaga oli, et põlema tahtis minna?"

Tema ise jah! Õletuli põleb kõrgesti, aga mitte kaua. Oodake, ehk saame veel mõnda näha!

Nädalat kolm pärast pühi istus Madis Salle ühel laupäeva õhtul oma laste ja perega laua ääres ning luges piiblit, esmalt Johannese raam. 3. päätükki ja pärast Taav. Lauluraam. 23. päät., kuhu juure ta ka mõne manitsusesõna pani. Laulsid veel salmi kaks, ja siis läks pere hingama. Aga Madis jäi oma lastega veel

laua ääre istuma, sest ta silmist oli näha, et tal midagi südame pääl pakitses. Lugemise aegu oli Jakob hästi tukkunud, aga niipea kui Madis pärast ütles: „Kuulge, lapsed," — siis olid väimehe silmad korraga ergud, uni kui ära pühitud ja kõrvad kikis nagu rebasel: mis nüüd tuleb?

„Kuulge, lapsed," ütles Madis, „mina olen vana ja tervis vaene, näete ise, kuidas alati köhin ja läkatan. Olen pääle kuuekümne aasta seda maja pidanud, mis oma vanemaist olen pärinud, ja kakskümmend aastat pidin kui üksik lind seda tegema. Nüüd olen ka juba väsinud. Jüripäevani, kui Jumal päevi jätkab, tahan veel peremees olla, aga siis ka mitte enam. Siis on just kolmkümmendviis aastat täis, kui need rangid õndsa isa kaelast oma kaela võtsin. Jumal on tänini mind läbi aidanud ja mu palgehigi õnnistanud, temale olgu au ja kiitus. Aga ma olen ka mõnda risti ja viletsust pidanud nägema. Paradiis on taevas ja nutuorg on maa pääl. Kuue puusärgi taga leinates olen ma siit majast kirikuaeda käinud, ja iga käik on omajagu silmapisaraid võtnud. Ann on mu ainus laps, mis mul veel järele jäänud. Ma räägin sest, aga ma ei nurise mitte. Kõik teeb hästi Jumal. Kõik, mis Jumal annud, on nüüd teie päralt; muid pärijaid mul ei ole."

„Kui sul neid enam oleks," mõtles Jakob, „poleks mina oma pääd siia pistnud," aga ta oli vait ja laskis taati rääkida.

„Olen oma vanemaist näinud," ütles Madis edasi, „ning ka ise tunda saanud, et hõlpsamat põlve inimesel ei ole, kui ta teeb, mis Lauluraamatu 137. laul iseäranis viimses salmis õpetab. Tööd teha ja Jumalat paluda on kõige hõlpsam ja õndsam. Valmistage endid: jüripäev on teie esimene perepidamise päev. Aga ma ütlen teile ette, kui ilma Jumalata tahate hakata, siis peate ilma temata ka pea lõpetama; ei saa üle õle-

kõrregi, ja kõik läheb raisku. Niisama tõsi kui Jumala tõotused on ka tema ähvardused, ja tema kõige kergemad karistused on need, mis varssi kätte tulevad; kõige raskemad on need, mis pärast surma ees seisavad, kus nuhtlus enam ei lõpe. Paha ma ei taha teist kummastki mõtelda, aga hää sõna isa suust ei tee ka mitte paha."

Nõnda rääkis Madis, ja mina ei leia mitte palju tühje sõnu ta jutu seest, vaid mõtlen: oleksid kõik pereisad Madise sarnased, siis läheks mõnigi asi paremini. Ometi tundis ta oma väimeest vähem kui kõik teised. Isa jutu pärast kohkusid mõlemad: Ann kohkus, et nii ruttu isa ette pidi astuma, Jakob kohkus, et veel jüripäevani pidi ootama, aga ta kannatas veel, ilma et enam vagaduse pärast suurt vaeva oleks võtnud. Seda nähes õhkas Ann, õhkas Madis, ja Jakob — naeris esmalt alles tasakesi ja iseeneses.

Madise tervis läks päev-päevalt vaesemaks, ja nädal enne jüripäeva ei saanud mees sängist enam välja — jõud oli otsas. Jüripäeval laskis ta oma pere sängi ette kokku tulla ja ütles: „Armsad leivalapsed, siiamaale olete minu pere olnud, tänasest päevast saadik olete mu väimehe ja tütre pere. Mina olen vana, ja Jumal teab, kas ma enam üles saan. Kuidas mind olete teeninud, nõnda teenige ka nooremaid, ja mis mina teile olin, saavad ka nemad Jumala abiga olema. Kartke Jumalat, tehke õigust, siis lähevad kõik asjad hästi!"

Siin vaatas haige äi väimehe pääle ja ütles: „No poeg, siin on su pere! Tee nüüd, mis Joosua tegi, ja räägi, mis tema rääkis, siis ma suren rahuga."

„No noh," ütles Jakob, „teada muidugi, — küll saame läbi, — mis tal ees on? kus ta pääseb? — teeme tublisti tööd, siis võime vaeva pääle ka vahest rõõmsad olla; inimene pole ei ingel ei elajas ka mitte."

Nõnda astus Madis peremehe aujärje päält maha ja Jakob istus tema asemele. Perel oli hale meel, ja mõned vesistasid silmi, aga Jakob naeris: „Tohoo, kerged, mis te lõõtsute! Saate esmalt minuga harjunud, siis ununeb vanamees oma piibliga varssi meelest; andke aga aega.“

V.

Mis Madis jüripäeval oli ütelnud, läks tõeks; ta ei saanud mitte enam sängist välja. Häda läks suuremaks, jõud kasinamaks, elu lühemaks, ja surm astus pika sammuga lähemale. Mitu ööd ei saanud suud ega silma kinni. Ann nuttis ja valvas, Jakob naeris ja magas. Ega Madis tema isa ei olnud, vaid oli talle selgeks risuks. „Kui vanad mullahunikud ei sure, kes siis peab surema? Vanad puud saavad ahjupuuks, vanad inimesed surnuluuks.“ See oli Jakobi jutt.

Kolm nädalat oli Ann isa sängi ees istunud ja valvanud, temale pühakirja ette lugenud, temaga palvet teinud ja laulnud. Ühel neljapäeva õhtul tegi ta jälle sedasama. Isa oli täna väga võimetu. Ann luges Johann. raam. 17. päätükki, ja kui pärast lugemist silmad üles tõstis, oli isa vaim läinud, käed ristis rinna pääl, nägu kahvatannd ja külm; aga lahke rahu helendas ta näo pääl kui järelejäänud päikese ilu, mis puu ladvades punab. Madis oli koju läinud. Ann hakkas suure häälega nutma, surus isa silmalaud kinni ja läks Jakobit ja peret üles ajama, kes ammu juba magasid.

„Kas tõesti juba surnud? küsis Jakob ja haigutas. „Mis sa nüüd lõugad! Ega ta sinu karjumise pärast enam elusse ei tõuse. Aga seda ma ei oleks mitte uskunud, et see kidur inimene nii kaua pidi vastu panema; aga mõnel vanal on kassi hing. — Või siis nüüd ometi surnud! Noh, mis teha, siis pean üles tikkuma, olgugi kesköö aeg, kus kõik loomad puhkavad. Oleks

vana läbemata loom ka hommikuni võinud veel elada; kas tund või kaks enne või pärast, mis see oleks teinud." — Nõnda urises Jakob iseeneses ja ajas riideid selga, aga ometi nii teraselt kui kalamees, kellele keskööl käsk tuuakse: „Tõuse üles, noodad mere ääres kinni ja räimi täis!"

Et see kõik Anne silmavett kümme korda valusamaks tegi, kui see muidugi oli, seda võib iga laps mõista. Mis oli vagal Annel niisugusest mehest edaspidi loota? „On ta see Jakob, kes enne nii lahke, nii tasane ja vaga oli?" nõnda õhkas ta mõnda korda. Jah, oota, Anneke, saad veel mõnda imet näha. Su Jakobi valguseriie ripub alles teise õla pääl; külap ta viskab selle pea üsna ära.

Madise matused olid, nagu jõukal pereisal peavad olema: hulk rahvast külast koos, pikad lauad rooga täis, kõik „tema õndsa viimseks mälestuseks". Mida muidu palju Korvil pulma aegu ei nähtud, nähti Madise matusel — viinapudelid seisid laua pääl leemevaagnate vahel nagu soldatid laadarahva seas. „Suveajal surnuhaisu pärast," ütles Jakob, „ja jumalavilja kibedus ajab ka leinakibeduse ära. Mu süda on nii kurb, et aeg-ajalt lonksu kaks pean võtma, siis läheb jälle lahedamaks." Oli ka neid teiste seas, kes Jakobi sõnu järele kiitsid ja niisama paar lonksu võtsid; mis peremees teeb, peaved ka külalised tegema.

Aga kuidas läks lugu pärast matuseid? Noh, Jakob oli peremees ja oma voli käes. Ta näitas nüüd ka, et ohjad tema käes olid. Hommiku- ja õhtupalve kaotati „kui ilma-asjata ajaviide" majast ära; pühapäevane kirikuskäimine oli tema meelest „tühi jalanõude kulutamine", mis „kõhtu ei täida". Tasane elu ilma vandumiseta oli „vangi elu". „Hää suutäis vannet jutu sees," ütles Jakob, „on nagu peotäis soola liha pääle, muidu on kõik mage ja lääge nagu Korvi tänine elu."

Ann ütles silmaveega: „Aga, armas Jakob, mis uue viisi oled sa meie majasse toonud? Ei õndsal isal seda polnud ega pole kuskil mujal peres!“

Jakob kostis: „Õndsa isa õndsad viisid on õndsate juure läinud. Mis eest ma siis peremees olen, kui õndsa isa viisid siin alles valitsevad? Pea oma palvemokad ja ära tule mind õpetama!“ Ann jäi vait.

Paar nädalat enne suvistepühi hakati Matsi-Peetril kibedasti kambrit ümber ehitama. Vastu teed tehti uks, ukse kõrva aken, akna alla laud, tuppa pikad pingid ja lauad, just nagu...

„Oota,“ küsis mõni, „mis see tähendab?“ Jakob kostis: „Maja tahab kohendada; mina ei ole harjunud vanas suitsuonnis elama.“ Ann ajas silmad pärani, aga ei mõistnud hullu ega tarka. Kõigi ta küsimuste pääle vastas vaga Jakob: „Pea lõuad, mis naistel kõigest pärimist on!“

.Tuba lubjati ära, uued uksed, aknad ette ja uus ahi sisse, ja kõik näitas välja nagu — kõrtsis. Need mõtted tulid ka Annele, aga ta mõtles: „Jakob on kõrtsikohas kasvanud, seepärast ehitab ta ka meie maja kõrtsi moodi; tehku pääle, ega nägu maja ei riku ega roojasta.“

Nõnda tuli suvistepüha reede kätte. Jakob pani hommiku vara hobuse rakkesse ja läks kodust välja. Naisele kõike seletada, seda tema ei sallinud. Aga kuidas pani Korvi küla rahvas imeks, kui ta pärast lõunat tagasi tuli: ees vankri otsas ankur, taga püülijahu kott, keskel pudelikorv, kus „peenikest“ sees oli, mis ilus välja näis ja pää kihama ajas. Toobid ja plekkmõõdud kõlkusid vankri redeli küljes. Õlut ei olnud, — see läheb suveajal hapuks.

Soo — soo, nüüd hakkame aru saama, mis variseri mõttes oli.

„Mis nüüd?“ küsis Ann poolnuttes, „kas minu õndsate vanemate majast peab tõesti kõrts saama?“

„Ja sinust kena kõrtsinaine," vastas Jakob naerdes, „kes topsi täis valab ja ise sääljuures magusat juttu ajab, et lust rüübata. Vaata, kes seda oleks mõtelnud, et Matsi-Peetri natuke lorust Annest nii terane kõrtsinaine pidi saama."

Niisuguseid sapimagu sõnu pidi Ann sagedasti alla neelama ja vait olema.

„Aga nüüd," ütles Jakob jälle, „pole mul aega sinu torus mokki vaadata, vaid et ma pühiks valmis saaksin, võta jahud ja pärmikruus, mis ma õlleköögist kaasa tõin, ja tee neist homme hommiku niisugused pullid, nagu viimati Luhal nägid; küll ma ise näitan, kui suured; need on väga kenad viina pääle võtta."

Tahtku nüüd Ann või tahtmata, ta pidi tegema, mis Jakob käskis; õnneks või õnnetuseks oli kasuema, kes enne kaua saksul köögitüdruk olnud, saiategemise talle selgeks õpetanud. Laupäeva õhtu oli hää külimitu täis pullikesi — kopik tükk — laua pääl valmis, mis, munarebuga päält kollaseks tehtud, väga kenasti läbi akna välja paistsid; aga Annel oli süda raske ja silmad vett täis.

Küsime nüüd, kuidas see kõrtsi lugu kõik oli tulnud. See oli lühidalt nõnda.

Nädalat kolm enne nelipühi — kel see kõik meeles seisab — läks Jakob muu talituse pärast mõisa, ja kui oli teretanud ja kõrvatagust süganud, ütles ta: „Aus härra! Korvi külas on väga igav elu. Vaesed inimesed jäävad sääl soo ja raba taga üsna totraks. Kuskil ei ole neil kohta, kuhu ka pühapäeviti ehk muidu õhtul, kui aeg annab, kokku läheksid juttu ajama ja meelt lahutama."

„Mis ajaviidet mina neile pean saatma?" küsis härra. „Kel sääl väga igav on, mingu mujale elama; ega mina neile või seltsiks tulla."

„Tõsi küll, aus härra, ärge pange pahaks," vastas

Jakob ja kummardas ise nagu kaevuvinn; „aga mis härra arvab, kui katsuksite sinna kõrtsi asutada; küll ehk aegamööda ka kulu ära tasub.“

Härra oli noor inimene ja ei teadnud veel järsku, kas kõrts talupoegadele kasu või kahju saadab; mõtles järele, ütles: „Aga, Jakob, mul ei ole sääl ju kõrtsi, ja kahe ainsa pere pärast kõrtsi ehitada, see ei maksa ka midagi.“

„Väga tõsi, aus härra,“ ütles Jakob ja kummardas jälle, „aga härral pole ju ka iseäranis kõrtsi eestotsa just tarvis, kui härra minu rumalat nõu alanduses kuulda võtaks ja ameti esmalt minu kätte usuks; mul on suur kamber ja olen selle asjaga ehk natuke enam harjunud kui mõni muu Korvi küla peremees; siis oleks kõrtsi ehitamisega veel aega küllalt.“

Härra mõtles järele, küsis: „Jakob, kui sa mitte liiga kümnist ei küsi, siis oleme varssi kaubal; palju sa küsid rubla päält?“

Jakob kummardas uuesti ja ütles: „Härra on käsu andja, mina käsu kuulja, mis minusugusel küsida on? Kui härra arm mulle lubaks sügisel oma kulu pääl mõni toop õlut teha ja mõni pisuke saiapullike valmis veeretada, mis rahvale oleks viina pääle anda, kui küsivad — mis ma muud enam mõistan himustada?“

„No hää küll, Jakob,“ ütles härra, „jäägu nõnda, kui sa küsid, ja pääle selle luban sulle ka veel kuus kopikat rubla päält; sest Korvi rahvas ei jookse vist kohe sinu juure nagu kanad kaerahunniku kallale, ja asi võib eestotsa raske olla.“

„Kallis härra,“ ütles Jakob ja kummardas jälle tosin korda, „teie arm ja tarkus on suur! Mu suu ei mõista sõnadega tänada, mis mu süda tunneb! (Jakobi süda urises: „Oleksid võinud kümme täis panna! Mis ma sest kuuest kopikast rubla päält saan?“) Aga uskuge, aus härra, Korvile kõrtsi asutada on vaesele kõrtsmikule

niisama hää kui jää pääle tuld üles teha. Inimesed on sääl väga tuimad ja rumalad; mõni sõge pole viina näinudki."

„No hää küll, Jakob," ütles härra, „tee sina nad targaks, seks oled sa ju kõrtsimehe poeg. Millal tuled esimest korda kauba järele?"

Jakob kummardas veel hästi kõverasti ja ütles: „Härra tahtmine sündigu; aga ma mõtlesin, nõnda pühiks oleks paras aeg; mul on ka enne mõni pisuke valmistamine, mis ära tahan teha."

Vaat nõnda; nüüd oli kaup tehtud ja Jakob võitud kõrtsimees, ning nüüd mõistame küll, miks temal enne pühi nii kibedasti kambri ehitamist oli. Sellega oli saadan oma muna Korvi külasse munenud, ja nüüd ootame, mis säält välja haudub.

VI.

Suviste esimese püha hommikul oli väga ilus ilmake; soe ja vaikne; kased lõhnasid, toomingad õitsesid, käod kukkusid, pääsukesed laulsid toa harja pääl ja aia teibas, nii et lust oli kuulda. Vanemad inimesed, kes kodus olid puhanud, hakkasid kiriku poole tõttama; noored poisid, kes ööl õitsel olnud ja keskhommikuni maganud, tulid nüüd vainult koju ja läksid Matsi-Peetri akna alt mööda. Jakob oli rinnuli akna pääl, vasega piip suus, saiakorv kõrval, ja kui poiste tervist oli vastu võtnud, hüüdis ta:

„Sõgedad, kuhu teie jooksete? Eks pistke ka jalad meie tuppa, ajame sõna kaks juttu, täna pole ju tööruttu taga!"

Poisid lõid peatama, mõtlesid, vaatasid ümber läksid korraks sisse. „Ega ükskord midagi ei tee," nõnda mõtlevad kõik, kes paha töö ette võtavad.

Kolmatkümmend, Jakob oli täna lahke ja mahe nagu sula või! Ta andis neile kätt, pakkus istet, tu-

bakat, piipu, pärast ka südame karastuseks suutäie suhkrunapsi ja saia pääle — „no ega täna kallil hommikul keegi maksu hakka võtma, iseäranis oma sõprade käest.“

Nõnda oli hakatus tehtud.

Poisid pidid esmalt küll varssi ära minema, aga Jakob ajas nii magusat juttu, tund kadus tunni järele; kari tuli juba lõunale, poisid olid alles Matsi-Peetril, mõnel ka juba pää kihamas ja silmad kirjud.

Pärast lõunat tulid kõik jälle tagasi, tõid ka palju teisi kaasa, sest „naps ja sai olid väga magusad“.

Kus vareseid koos on, sinna lendab veel teisi juure. Mitmed ei teadnud isegi, mis neid Matsi-Peetrile ajas, aga nad läksid ometi, sest et teised ka läksid, ja esimese püha õhtul oli Korvi küla noorem rahvas juba kõik Matsi-Peetril koos, ning Jakob mõistis nii mõnusasti nende aega viita, et mitmed tunnistasid: „Niisugune mees oleks meil ammu pidanud siin olema, siis oleksime oma noorest elust ka magu tundnud.“

Vanemad inimesed, kui kirikust koju tulles kuulsid ja nägid, mis Matsi-Peetril sündis, kohkusid küll ära, lugesid ka mõned oma poistele Leevi raamatust päätükikese ette, mis kõrvad huugama ajas. Aga mis see suurt aitas? Poisid vastasid: „Ega meie kurja pole teinud, muudkui viskasime kurni ja lõime ratast; teised olid ka sääl.“

Jakob oli eht variser. Senikui rahvas veel juua ei mõistnud ja vähe võttis, andis ta ilma hinnata, aga pani viimase tenga üles. „Küll nad pärast maksavad,“ ütles ta iseeneses, „ma pean neid esmalt natuke harjutama.“

Teisel pühapäeval oli rahvast veel enam koos, ja mõni vanem ka juba noorte seas nende nalja vaatamas. Eilne kurnimäng ja rattalöömine läks jälle edasi. Vahel sekka valas Jakob topsid täis ja hüüdis: „Poisid, sõb-

rad, rüübake ära, muidu jäävad käed kangeks!" Tubakas ja naps olid ka vanematele inimestele priipärast, sest Jakob teadis: pekitükk petab hiired lõksu — küll nad pärast tasuvad.

Kolmandal pühal oli asi veel parem. Pea kõik küla oli Matsi-Peetril koos ja Jakobil täna palju tegemist „Kohmetanud Annest" polnud tal muidugi suurt abi, see „tukkus kambris piibli kallal". Tükk õhtut oli läinud, enne kui kära Matsi-Peetri õuest lõppes, ja teisel hommikul läksid mitmed haigutades ja uimase pääga töösse, aga kus poisid teineteisega kokku said, sääl kiitsid: „Need olid rõõmsad pühad, niisuguseid pole meil veel olnud!"

Nõnda läks nüüd lugu edasi. Nooremaid inimesi enam palju kiriku ei saanud, neil oli kord üks ja kord teine vabandus; kord olid unustanud pastlad likku panna, kord üks ja teine liige haige, kord olid liig väsinud ja orjatud, aga pärast lõunat Matsi-Peetrile minna olid igal mehel jalad all.

Kes pime ei olnud võis peagi tunda, et Korvi küla tee nüüd mäest alla läks, ja see läheb ikka hõlpsasti. Igal pühapäeval oli Jakobil võõraid küllalt, ja keegi ei küsinud enam ilma rahata. Rahval oli maik suus. Mida enam muidu ei antud, seda ostsid raha pärast. Vana tuttav joodikute vabandus, et inimene töövaeva pääle klaasi viina luude kinnituseks peab võtma, oli juba ka Korvi külas mitme suust kuulda, sest igal pahal asjal peab oma vabandus olema, muidu ei jää süda rahule.

Nõnda hää poolt kurja poole mäest alla minnes tuli Korvil jaanipäev kätte. Jälle üks päevake, kus pühade asjade pääle peab mõeldama, aga nii palju paha ja pattu tehakse.

Mispärast peetakse jaanipäeva? — Seda peaksid juba kõik lapsed ilma pikema seletuseta teadma. Jaani-

ehk johannesepäev on Ristija Johannese sündimise- ja nimepäev. Jaanitule valgus kesk pimedat ööd, mis hommikul päikese tõustes kuhugi enam ei paista, peab meile Johannese ristimist ja jutlust: „Parandage meelt, sest taevariik on ligi tulnud!“ meele tuletama. Niipea kui Kristus, see tõsine maailma valgus, oma prohvetiametisse hakkas, tunnistas Johannes: „Mina pean vähenema, tema peab kasvama.“ — Aga kuidas peetakse meie päevil jaanipäeva? — Jumal hoidku, sest ei sünni linnas ega maal palju rääkida! — Mis tehakse üleüldse meie ajal pühist ja pühapäevist? — Eks enamasti ikka lihaliku lusti- ja rõõmupäevad, kus vaene hing näljas seisab, ja inimesed üle pää patu sees rabelevad.

Aga meie ei tohi Korvi küla lugu silmast ära kaotada, muidu ütleb mõni jälle: „Sõnumetooja“ ei või oma koolmeistri kombeid veel mitte jätta, ikka jälle tikub tal manitsusehimu pääle, nagu tema mõni kirikisand oleks!“

VII.

Kuidas öeldud, jaanipäev oli Korvil käes. Ammu valutas Matsi-Peetri peremehe pää: meesterahvad käisid küll teda vaatamas, aga naisterahvad hoidsid eemale, seisid kodus ja haugutasid mehi sagedasti nõnda, et mõni paaril nädalal enam ei tulnud. See ei võinud ometi nõnda jääda. Aga kuidas pidi Jakob Võrk neid võrku saama? Viin, kaardid, kurnimäng ja rattalöömine ei tahtnud mitte aidata. Aga saiad ja pill? Eks need naisterahvastele ole nagu vihmuss õnge otsas? — Tõsi küll, aga Korvi naisterahvastele oli see kõik liig järsku, päälegi polnud vaesel Jakobil oma saadananooda tõmbamises „kohmetanud“ Annest abi ühtigi, vaid pidi kõik ise tegema. Aga pea, pea — tal tuli midagi meele. Mis asi oli Luha kõrtsi esmalt naisterahvastega täitnud, nõnda et pärast torupilli järele hüppasid ja kargasid

nagu konnad vihmase ilmaga ja tantsu vahel kaagutasid nagu kanad munavalus ja kõik tembud ära tegid — mis asi oli seda imet teinud? „Teeme kiige!“ ütles Jakob ja kargas otse püsti, „see aitab vististi!“ Nõnda oligi. Kiigetöö läks üks, kaks, kolm, tuhatnelja, tuhk ja tolm, ning jaanilaupäeva õhtul oli ilus aerudega kiik kümme sammu toa taga pleekaias valmis, võll määritud, pingid ümberringi, istu maha, vaata päält ehk astu pääle ja lase käia! Küll Ann nurises ka: „Jakob, pleekaed saas tallatud!“ Jakob kostis: „Pea suu, see saab kümne võrra makstud!“ Poleks sa mitte nii kohmetanud olevat, siis läheks mitu asja hõlpsamini, aga mis teha — sa oled nagu kana takus!“

Ann jäi vait, pühkis silmi ja läks oma töö kallale; seda pidi tema ju igapäev kuulma.

Ometi, mis oleks ilus kiik aidanud, kui Jakob muu asja eest poleks muretsenud? Temal oli ju Luhal kaks õde, Tiiu, Liisut, ja kolm täditütart, Kaie, Maie ja Riinut, kõik esimesed tantsukitsed ja laulurästad, päälegi kaks onupoega, Marti, Pärti, teine esimene viiuli-, teine torupillimees. Mardil oli juba käsi kooldunud viiulivibu tõmmates, Pärdil silmad punnis pääs torupilli puhudes. Neist võis Jakob abi loota, ning kutsus neid kõiki jaanipäevaks oma juure külaliseks. Sel aastal oli jaanipäev just laupäeval, ning see oli Jakobile õnneks: kaks püha oli enam kui üks.

Jaanilaupäeva õhtu oli käes. Tõrvatonn põles pleekaia taga väljal kuuse otsas, pleekaed kubises inimesi täis, viiul kiiksus ja torupill hüürgas: „Kühiluu, kühiluu, kühiluuuu! sääreluuuu — sääreluuuu!“ ja vahel sekka: „Teine kühiluu, teine sääreluu, — teine viltkinnas, teine labakinnas, — teine sukasäär, teine vana pöid — uuuu!“ *)

---

*) Tunnen mõnda kohta, kus need sõnad väga tuttavad on.

Esiotsa vahtisid Korvi tütarlapsed seda kõike kui imeasja Luha Kaie, Maie ja Riinut läksid kiige pääle. Oh sa pärdik, kui ilusasti nemad laulsid! „Kaasike ja kaasike!“ tuli iga sõna järele, muud mul enam meeles ei ole, aga ilus ta oli, muidu ei oleks Korvi tüdrukute suud mitte vett jooksnud. Aegamööda läks üks ja teine ka kiige pääle. Oh, oh, kuidas see südame kõdisema ajas! — „Kadri, Madli, Els, tulge, katsuge ka! Ega teie kiigelaua külge kinni ei jää! Tõnist-Jürit kiigutavad — tasa, tasa!“ Üks, kaks, kolm — Korvi tüdrukutel oli kiigeamet käes, nagu seal viljamagu suus. Pill hüürgas, kiik kääksus, külaneiud laulsid — mis Korvil enam tarvis oli?

Jah, aga pill, ilus pill jooksis üsna maha. Kiigehimu oli täis — lähme rehealla! Suur rehealune oli puhtaks pühitud, mööda seinaäärt noored kased pandud, kaks suurt laternat rippusid laudi all, mis siin viga — tantsida? Aga kes mõistis Korvil tantsida? Jakob oma õe Kaiega oli esimene paar, pärast Maiega, pärast Riinuga, kuni pää suitses; kordamööda aitasid Viiuli-Mart ja Torupilli-Pärt ka sekka. Korvi poisid ei mõistnud; aga mis ta ees on, eks katsume! Eestotsa läks hullusti küll, aga samm-sammult paremaks ja pärast nõnda, et:

„Hiir hüppas, kass kargas,
Vana karu lõi trummi!“

Tüdrukud ei tahtnud naljalt platsi tulla. Aga mis eest siis Kaie, Maie ja Riinut sääl olid? Teine lestasjalg saab teise viimaks põrandale. Korvi neiud tantsisid küll esmalt nagu haigete jalgadega lambad, aga tüdrukutel on, nagu oleks neil pagan jalus, nad katsuvad ja õpivad, kuni valtsivad nagu tuulispask põrandal. Nõnda Korvil ka. Jakob, meie endine vaga Jakob, oli mees neid õpetama, ühe võttis, teise laskis, ja enne kui puhteaeg kätte tuli, mõistsid Korvi tüdrukud —

tantsida; ehk kui ka seda mitte, siis oli neil tantsuhimu käes, ja sellepärast hõõrus Jakob käsi ja kihistas: „Seda ma tahtsin!“

Nõnda hakkas asi edasi minema. Tükk ööd oli mööda (paljuks seda jaanipäevast ööd on), kui kisa lõppes. Korvi küla häbiks pean ma tunnistama, et poisid enamasti kõik sooja pääga ja lauldes ära läksid. Ka õppisid nemad täna Mardist ja Pärdist midagi nägema ja tegema, mis enne Korvil tundmata asi oli. Küllap saate ilma nimetamata aru, ja soe pää ei annud järele arvata, kas temp ilus või inetu, püha või paha oli, muud kui sai tehtud. Marti-Pärti ütlesid: „Rumalad Korvi poisid, seda teevad kõik maailma noored inimesed, ega see paha ei ole!“ — Jah, tõsi küll, seda teevad — vanemate häbiks pean ütlema — seda teevad paljud veel tänapäev, et külade sees tule ja õled kokku panevad, ja vanemad, kes seda küll teavad, pigistavad silmad kinni, nagu ei näeks nad, mida nad küllalt näevad. „See on noorte inimeste nali,“ ütlevad nemad, „oleme ise ka noored olnud. Aga kui mitu silmaveega segatud tõtt on sest naljast juba välja tulnud ja tuleb veel. Kes ohakaid külvab, see ohakaid lõikab, ehk kuidas kiri ütleb: „Kes liha pääle külvab, peab liha päält äramädanemist lõikama,“ ja niisugust lõikust oli Korvil pärast küllalt. Mart, Pärt, Kaie, Maie ja Riinut olid kaks ööd ja kaks päeva Korvil, läksid siis jälle ära, aga nende tembud ja kombed jäid maha ja on pärast paha vilja kandnud.

VIII.

Sest jaanipäevast saadik oli Korvil nagu püsti kurat lahti. Mehed hakkasid jooma, kaarte lööma, riidlema ja karvupidi kiskuma; naised õppisid meestelt ameti, läksid ka ajaviiteks Matsi-Peetrile, mekkisid esmalt, rüüpasid pärast, lakkusid viimaks nagu veised. Poisid

läksid häbematuks, tüdrukud retiks; eksinud lapsed tekkisid Korvile, kus neist enne keegi ei teadnud. Laiskus ja hooletus ja nende järele vaesus ja nappus tulid uksest ja aknast sisse. Jumalasõna ei pruugitud enam, pühapäeva ei peetud enam, kirikus ei käidud enam, tööd ei tehtud enam ehk tehti joobnud pääga. Paari aasta pärast hakkasid magasist leiba tooma, jälle paari aasta pärast tehti juba paarile oksjon. Kuus aastat läks mööda, ja kaheksa uut peremeest oli juba vanade asemele tulnud ja ükski neist, kes lahti saanud, ei pannud seda enese ega viina süüks, vaid Jumala nuhtluseks, mille vastu inimene ei või parata; iga joodik pidas ennast ikka paremaks, kui ta oli, ja see on nende viis veel igapäev. Jumal võtku neid ise parandada!

Aga kuidas variseri lugu läks, mis temast sai?

Endisest variserist sai pärast esimene saduser, kes kellestki ei hoolinud, jõi ja lakkus nagu eht veis. Vaga Anneke, kel koera elu oli, ei kannud seda kaua, vaid läks juba teisel aastal isa järele mulda, ja maeti tema kõrvale. Mõne kuu pärast võttis Jakob teise naise, aga mitte enam Korvi külast, vaid Langi kõrtsimehe võõrastütre Kadri, paksu nosuninaga tüdruku nagu tuhakoti, aga sel olid kihvad suus ja siiliokkad seljas. Nüüd oli Jakob õnnega koos. See kallis naisuke jõi temaga võidu ja kiskus teda hammastega. Vaesus tuli kätte, ja Jakob sai viimaks majast lahti. Uued peremehed, kes Korvile tulid, hoidsid Matsi-Peetrist eemale, ehk neid küll sellepärast naerdi ja iga sõimunimega nimetati. Teine saks, kes kahju ära tundis, hakkas pääle käima, ja sel saksal, kelle järele kõrts oli, läksid ka viimaks silmad lahti. Seitsme aasta pärast kaotati kõrts Korvilt jälle ära, ja see oli suur õnn.

Kuidas on siis praegu säältküla lood? Sellest võin ka mõne sõna veel lõpetuseks ütelda. Korvi küla pole küll mitte just see, mis ta enne oli, kui Jakobi võrku

sattus: vanast haputaignast on veel hulk järel; ometi on ta jälle kümme korda teisem, kui ta kõrtsi aegu oli. Vanu joodikuid on veel mõned järel, aga neist pole enamasti ükski enam peremees, ja nooremad hakkavad häbenema. Mõne aasta eest tekkis sinna külasse ka koolimaja, aga koolmeister on mulle alles kaunis võõras, ehk küll tema hoolekandmise läbi tükki seitse „Postimehe" lehti ka sinna metsakülasse teed leiavad, misläbi korvlased seda teada saavad, mis „Postimees" neist teistele kõneleb. Aga seda ei tee ma mitte salaja ega ilma nende teadmata, kuid küla pärisnime kirja panna pole mul mitte luba, ja seda pole meil ka tarvis. Sellega on jutt otsas.

* * *

Õpetused, mis sest jutust võiksime võtta, paistavad juba jutu seest igalt poolt välja ja on lühidalt need:

1. Kus kõrts ja viin võõras, on jumalasõna tuttav ja armas nagu enne Korvil.

2. Kus vähe eksitajaid, sääl vähe eksijaid.

3. Saadan ei tule alati saabastega, vaid sagedasti sukis.

4. Ära kiida enne õlut, kui ta on täiesti seisnud ja selginud.

5. Ära usu mitte seda, kes ütleb: „Issand, Issand!", vaid seda, kes tema tahtmist teeb.

6. Ütleb keegi: ma olen su sõber, siis tahab ta midagi, aga nõua ära tunda: armastab ta sind ennast või ehk seda, mis sul on.

7. Paljudel inimestel on lamba nägu ja hundi tegu, aga usk õpetab läbi naha nägema.

8. Liig palav päike näitab vihma ja ei paista kaua; liig hiilgav vagadus näitab sagedasti, et ta silmnäo ning keeleotsa pääl kõik koos on.

9. Jääkeldri katusel võivad ka lilled kasvada, aga seest on kõik külma jääd täis: nõnda võib ka Ahab, Heroodes, Juudas ja Jakob Võrk vagu sõnu rääkida, ja süda on röövliauk.

10. Kui kerge on ühel ainsal kelmil mitu hukka ajada, ja kui raske mitmel üht ainust kelmi parandada. Kust see tuleb?

11. Kust jumalasõna kaob, sääl hakkavad kõik kurjad kombed nagu seened sõnniku otsas kasvama.

12. Jumalasõna on õige valgus, õige toit: võta see ära ehk pane vaka alla, siis on pimedus ja surm lahti.

Olgu sest tosinast küll. Leiab lugeja ise veel mõne tera, no seda parem.

(J. W. Jannseni „Seitsmes Sõnumetooja,“ 1860. a.)

Woldemar ja Jüri
ehk
mis võib inimesest saada, kelle nimi on Jüri.

Olgu nii veider kui on, aga inimesi on maa pääl olnud ja on praegu veel, kes arvavad: vaene ei tohi rikkaks, rumal targaks ega alam ülemaks saada; see pidavat patt olema ja maailma asjad sassi ajama, ja seda tahetakse mõnikord veel kurjade sõnadega kinnitada, et need, kellele see pähe ei taha hakata, peaksid märkama: oma lapsi palju koolitada pole tarvis, see teeb uhkeks ja segab meele; kui oma viis päätükki pääst mõistate ja „pääkooli“ pääsete, sest on küllalt, enam ei ole tarvis jne.

Meie jätame lugeja hooleks järele mõtelda, kas säherdune manitsus meie päevil veel õige on või mitte, ja hakkame oma juttu pääle.

Parunihärral, kes kihelkonna kohtumõistja ja mitme mõisa peremees oli, sündis kahe tütre järele viimaks ometi esimene poeg ja nimepärija. Oh seda rõõmu ja häädmeelt! Parun kirjutas sedamaid oma viinkiiprile linna, et see temale seda ja seda sorti shampanjat nii- ja niipalju välja saadaks. Sellel vaheajal oli kodus kõik vait ja vagusi nagu tühjas kirikus. Kõigis tubades, mis tõbise paruniproua lähedal, olid paksud tekid põrandale pandud, teenrid käisid nagu kassid sukis ja

kõigil oli kange käsk käes, Jumala pärast mitte kisa ega kolinat teha.

Lapsuke kasvas ja kosus mõni nädal. Siis tulid rõõmsad varrud (ristsed) ja pojale pandi nimi Woldemar. Shampanjat valati sääljuures pisukese paruni terviseks nii palju, et teda sellega mõnda korda oleks võidud pesta.

Maailmas peab ka muid inimesi sündima, muidu ei saa meie läbi. Pea selsamal ajal sündis säälsamas mõisas aidamehe Jüri naisel Liisul ka noor poeg; aga sest ei olnud suuremat juttu, kui oleks mõnel lambal tall olnud. Otsekui kogemata oli aus proua seda mäel toatüdruku läbi kuulda saanud, sest Toa-Juula oli Liisu sugulane. Seda uut asja polnud pääle aidamehe suitsuse toa kellelgi tarvis teada. Tekkisid ei pannud siin keegi põrandale ega astunud tasakesi. Kuked laulsid toas või toa ümber, kui tahaksid nad surnuid hauast välja hüüda; põrsad tahtsid mõnikord mööda joostes lapse kiige ümber lükata, ja teiselpool vaheseina kopsis ja hööveldas mõisa tisler, et sein värises. Sellegi pärast magas pisuke aidamees niisama vagusi, kui noorhärra mäel.

Isa Jüri ei teinud varrudega mitte suurt kõla. Pudel joodavat viina tuuakse küll ka linnast, sest härra pidi ometi alla palutama, ehk pistab ka huuled klaasi külge; pääle selle tuli õpetaja selleks päevaks lähedale külasse lapsi katsuma ja lubas Jüri poja ise ära ristida.

Nõnda sündis ka. Jüri laskis oma pojale nimeks jälle Jüri panna; sellega olid kõik tembud tehtud.

Aga küsime nüüd, mis võib inimesest saada, kelle nimi enam ei ole kui Jüri? Ka selle poolest oli poisi Jüri-nimi pärast koolis suureks kasuks, et temale alati meele tuletas: sind ei aita mitte su nimi ega seisus maailmast läbi, vaid see, mis sa jõuad õppida.

Nüüd olid mõlemad poisid nime all, aga mõlemate

lugu ei läinud ühteviisi edasi. Woldemaril oli palju enam kahjulikke kive tee pääl ees kui Jüril. Sest esmalt oli tal liig hell ema, kes niisama kui kõik emad arvas, et emalikud manitsused poja meele ja südame kes teab kui hääks ja hellaks peavad tegema. Teiseks oli temal isa ja ema poolt veel seitse tädi, ja nõnda pidi last vanematega kokku üheksal iseäralisel viisil kasvatatama. Vaene Woldemar, kui sa raisku ei lähe, siis on suur ime! Jüril ei ole küll mitte koolitatud proua, aga muidu tubli Eesti naine emaks ja vaesus ja loomus kasvatamise abiks. Laste ja lammaste kasvatamise vahel ei tea küll Liisu suurt vahet teha, aga tema ei tea ka loomuse tööd lapse juures rikkuda. Seda õnne ei olnud Woldemaril. Tõsi küll, tema riided olid siidist ja sametist ja ema ning seitse tädi muretsesid selle eest, et tuuleõhku tema pääle ei pääsnud. Ja Jüri? Noh, mis sa seda räägid! Tema kargas särgiväel ja paljajalu mööda õue. Woldemari hoiti nagu kassipoega villavakas ega ütelnud temale keegi valjut sõna, vaid kõik paitasid ja silitasid teda. Jüri saab, kui sinna või tänna põigiti ette jookseb, isa käest vitsaga mööda jalgu ja ema sasib tihti ta käharaid karvu. Kuni Woldemari tekkide ja patjade sees kanti, roomas Jüri põrandal ja riidles kanadega, kui need tema leivatükki tahtsid käest ära võtta. Kui Woldemar poonerdatud põrandal punaste saabastega käis, patseeris Jüri õues põlvist saadik veelombis ja püüdis oma kasetoht-korvikesi kinni, mida ta sääl purjetada laskis. Jah, Jüri tegi oma prii eluga õue pääl Woldemari pisukese südame sagedasti kadedaks, kes ka temaga reemalga seljas ratsa sõitma ja veelombist korvi püüdma oleks läinud. Poeg ei saanud veel sammu astuda, kui juba ema ja seitse tädi ammu olid valmis maalinud, mis auametit ta edaspidi pidi kandma ja kuidas austatud ja kummardatud pidi saama. Aga sinna läks veel aega.

Rasked päevad olid majas, kui Woldemar hambaid tegi, sest kõige magusa kraami pärast, mis temale igapäev suhu topiti, tegi ta neid kaunis raskesti. Kaks hobust pidi alati rakkes seisma ja kutsar puki pääl valmis istuma, kes linnatohtriga tuli ja läks. Ka armulise ema tervis oli suurest murest ja ahastusest kalli lapse häda pärast nõrgaks jäänud. Nõndasama läks lugu ka pärast veel paar korda, kui laste kordhaigused Woldemarile võõraks tulid. — Ka Jürile tulid lastehaigused, aga seda ei pannud keegi palju tähele ja need unustati, kui möödas olid! Arsti abiga surra ei oleks tal ometi võimalik olnud. Jüri ja tema vanemad kandsid, mis kanda tuli, ja kui seda palju oli, siis õhkasid: „On küll raske — kõigil on oma lapsed armsad — sest ööse haige lapse juures valvata ja päeval jalal olla — aga kus meiesugune selle eest pääseb!"

Ja nõnda kasvasid mõlemad suuremaks: noorhärra, et teda küll hellitati, ja poiss, et teda sugugi ei hellitatud. Woldemar hakkas oma esimest tahtmist sellega näitama, et võileiba küsis, mis mõlemalt poolt küljest pidi määritud olema. Tema oli üleüldse suur kookide ja suhkrusaia sõber, ja Jüri jälle loomu juhatuse järele lakkus soolaseid sõrmi, kui leiba ja räime sai. Woldemarile toodi linnast koormakaupa mängukannisid, nii et temale pea ükski asi enam rõõmu ei teinud: Jüri hõiskas ja kargas rõõmu pärast, kui Juula-tädi temale mõne lagunud tüki Woldemari kannidest pühkmete seest üles võttis ja alla tõi. Lehed, mis Woldemar oma pildiraamatutest, millest tal suured hunnikud laudade pääl ja all seisid, välja kiskus ja maha viskas, tegid Jüri õnnelikumaks kui Woldemari kõik tema kallid pildiraamatud. Pildinärud olid Jürile kasuks: tema meel ja mõtted said seeläbi äratust; pildirikkus oli Woldemarile kahjuks, sest neid oli liig palju ja nad lämmatasid ja nüristasid tema lapseliku meele üsna ära. Jüri ei annud järele,

kuni teada pidi saama, mis iga pilt tähendas. Kes pidi seletama? Eks ema Liisu. Küsis Jüri üht või teist, siis pidi elevant „võõramaa siga“, krokodill „võõramaa sisalik“ ja jaanalind „Saksa kurg“ olema j. n. e. Paremini Liisa ei teadnud ja Jüri oli sellega rahul. — Woldemar sai sündimispäevaks suure ilusa troska, kolm hobust ees ja Vene kutsar puki pääl, suur habe suus; oh mis ilus! Aga hellitatud laps ei pannud sest suurt tähele, vaid tundis üksi veel sest rõõmu, kui oma mänguasju ära lõhkus, mida keegi ei keeland; siis viskas kõik jälle nurka. — Liisu tegi oma „Jütsile“ — nõnda hüütakse ju pisukesi Jürisid — ka oma viisil, mis mõistis. Ta võttis suure porgandi, pistis neli tikku jalgadeks alla, kanasule sabaks taha — punane täkk oli valmis, ja Jüts pani selle pärdiku looma kasetohust korvi ette, pael kaela ja vedas teda nädalakaupa rõõmuga mööda tuba ümber; läks mõni jalg alt ära, pandi uus jälle alla, poisil ikka hää meel. Laps ehk vana, kui ta aga rõõmus ja rahul on, siis maksab kuld ja muld ühepalju. Õnn ei tule mitte kullast ega suurest varast, vaid rõõmsast ja rahulisest südamest, mis Jütsil oli ja „Woldil“ ei olnud; — muidu olid mõlemad lapsed ja hõlpsad õnnelikuks teha.

Ehk küll Woldemari hella mamma sagedasti ütles, tema kuldpojuke olevat õrna loomu ja tervisega, keda nii vara ei või vaevata, jäi isa sõna viimaks ometi pääle, ja Woldemar anti koolimamsli käe alla õpetada, kes tütarde tarvis majasse oli võetud. Meie päevil hüütakse neid „koolipreilideks“. Koolimamslile aga ei olnud see uus koorem mitte meelepärast, sest ta oli ju tütarde tarvis tellitud ja palgatud. Nõnda oli Woldemaril õnn oma esimest õpetust naisterahva käest saada, kes seda päälegi vastumeelt andis. Tuli juba õpetaja nukra meelega koolitundi, siis oli õppija meel veel nukram, sest paigal istuda ei olnud tal mitte armas. Ena-

masti oli kõik õpetus selles, et koolimamsel pidi manitsema vagusi olla ja tähele panna, mis aga Woldemaril kõrvast sisse, teisest välja läks. Tema õppimisest ei saanud midagi. Õnneks tundis isa, et nõnda ei lähe; koolimamsel lasti lahti ja võeti teine. Uus koolimamsel oli muidu tark ja terane inimene ja mõistis õpetada, aga ta oli vaenelaps, kes oma leiba püüdis kinni pidada. Paraku oli tema ka nii tark pea ära tundma, et Woldemar oli majas pesamuna, ja püüdis asju nõnda ajada, et koolilaps koolimamsliga pidi rahul olema. Woldemar oli ju isa ja ema silmatera, ja see on ka kõige paremale lapsele enamasti õnnetuseks. Ka see koolimamsel ei vedanud oma koormat kaua. Emale oli ta liig vali, isale liig pehme, ja poeg pidi kahevahel kahju kandma, mida ta mitte ei teadnud. Viimane sõna laulust oli see: koolimamsel pidi jälle riistad kotti panema ja oma teed minema — ta olnud liig pehme.

Nõnda oli Woldemar üheksa aastat vanaks saanud ja kaks koolimamslit ära pruukinud. Ja tema mõistus ning tundmine? Oli alles väga kehv ja lahja. — Mis nüüd? Noh, nüüd peeti suurt nõu. Isa, ema ja kõik tädid olid koos, Woldemar ise ka nende seas. Hää nõu oli kallis, et ei teatud, kas koolihärra või koolimamsel võtta. Et aga tol ajal koolihärrasid raske oli saada, võeti jälle koolimamsel, aga isa tahtmise järele niisugune, kes ka v e n e k e e l t õpetas. Seda teadis isa tarvis olevat, ta oli ju nooremal põlvel väe pääl olnud. Tuli siis kolmas koolimamsel mõne hää ja mõne paha olemisega majasse. Ta oli tark nagu mõni professor, esimene klaverimängija ja rääkis Pariisi prantsuse keelt, mida Woldemari ema väga suureks asjaks pidas; ta õpetas ka vene keelt ja rääkis palju itaalia ja inglise keele raamatutest. Mis sa veel tahad? Muidu oli ta koolimamsel läbi ja läbi, ja vali oli ta omajagu ka, sest ta tahtis juba teisel päeval ära minna, kui parun koolitunnil kooli-

toas tahtis päält kuulata. Woldemarile oli see koolimamsel ometi õnneks, sest ei ta midagi võis ja tahtis teha. Woldemar pani küll niipalju vastu kui võimalik oli, aga ei aidanud miski; ja kui ema vahele tuli pojakese eest seisma, ähvardas koolimamsel sedamaid oma teed minna. Woldemarist oleks veel asja saanud, aga põhi oli eestotsa pahasti pandud, ja tark koolimamsel ei tahtnud ka enam algusest pääle hakata. Sagedasti ei tea vanemad, kui suurt kahju sellega oma lastele teevad, et esimese õpetamise ükspuhas kelle kätte annavad. Alusmüür on iga ehituse juures pääasi, nõndasama ka kasvatamise ja koolitamise juures.

II.

Aga mis sai meie noorest Jürist? Noh eks saanud viimaks ka mees, ja seda tublim ja vahvam, mida vähem teda nagu potilille õrnasti hellitati. Tema ihu sai kinnitatud ja vaim mitte rikutud. Vilu tuul, niiske maa, märjad jalad, kõva voodi j. n. e., mis Woldemarile sulgu, köha ja muud sellesarnast tõid, ei teinud Jürile mingisugust häda. Koolihärrat ega mamslit temal ei olnud. Natuke lugemist oli ta ema koonla kõrval küll õppinud, aga see ei ulatanud kaugele. Kui terane poiss küsis ta kümme korda päevas üht ja teist ema käest, nõnda kui: „Eit, ae, mis ajab rohtu ja puid maa seest välja kasvama? Kas neid ka nõnda maha külvatakse, nagu teomehed kaeru külvavad? — Miks ei kuku kanad ööse õrre päält maha, kui nad magavad? — Miks pardid vee pääl põhja ei vaju? — Kuidas võivad kalad vee sees hinge tõmmata, et neil vesi suhu ei tule? — Miks mina ei või nõnda lennata nagu varblased, kes aida ukse ees käivad teri otsimas? — Mis asjad need tähed on, mis ööse nagu küünlad taeva küljes põlevad? — Juula-tädi ütles, need pidavat Jumal-taadi silmad olema, miska ta vaatab, kas Jüts vallatu on. Kas see tõsi on,

eit? Kas Jumal-taadil nii palju silmi on?" j. n. e. Neid ja palju muid asju küsis Jüri iga päev mitu korda, ja eit Liisu oli temaga alati kimbus. Isa käest ei julgenud poiss küsida, see oleks teda vait käratanud. Ema pragas küll ka, aga poiss küsis natukese aja pärast jälle: „Eit, kui sina ei tea, miks sa mind mäele kooli ei saada; koolimamsel teab vist kõik asjad ära. Eit, miks mamsel mind ei õpeta?" — Vaene Jüts! Kes sind käsib Jüri olla; sellepärast ei või sinust midagi saada. Sa peaksid parem vait olema. Aga mis sa vaene võid sinna parata, kui Jumal sind nõndasama rumalaks ei ole loonud, kui madal sa oled. Vanematele hakkas tema aga oma küsimustega päev-päevalt enam tülinaks olema. Härra koertega oli ta suur sõber, aga see ei olnud ka härra meele pärast. Need pidid mäel seisma, aga jooksid alati sinna, kus Jüri oli, ja mängisid temaga.

Nõnda oli meie Jüts ka juba pääle kaheksa aasta vanaks saanud, kui isa ja ema ta kord Tartu laadale kaasa võtsid. Oh seda lusti ja rõõmu, Jüts pidi linna näha saama! Laadal sai Liisu ühe kingsepa-emandaga kokku, keda tema vanasti tundis, sest et ta nooremal põlvel sääl kihelkonnas ühes mõisas pereneitsiks oli olnud. See emand, kes kodus ka just igapäev jahukottide ega võipüttide pääle ei komistanud, mõistis varssi, et poeg emale kodus ristiks oli, ja võttis nõuks teed tasandada, kust mööda muist aidamehe jahu, võid ja piima tema majasse pidi jooksma. Ta hakkas varssi ette maalima, mis aidamehe pojast võiks saada, kui vanemad ta Tartu kooli paneksid. Kui aidamees kuulis, et tema poeg mõne rubla kooliraha eest saksa ja vene keelt võib õppida, mida tal enesel nii sagedasti tarvis oleks olnud, andis ta varssi ka järele; poiss kargas kodus muidugi ümber ja oli tüliks ees. Mis tema pojast edaspidi saaks, ei mõistnud ta suurt mõtelda. Kaup tehti valmis ja Jüri pandi linna kooli. Kingsepp ei

küsinud ka liiga söögiraha, sest tema emand teadis küll, et senikaua, kui väike Jüts nende juures kosti pääl on, ei lase aidamees ega tema Liisu neid mitte nälga jääda. „Meie laps on ju muidugi neile tülinaks," ütles Jütsi ema ja tuli alati kõvera käega. — See oli Jürile tõesti suureks õnneks, ning ka ihu poolest muretses kingsepaemand truisti tema eest.

Esmalt läks meie Jüri elementaarkooli. Õnneks oli koolmeister juba ennegi mitmest talupoisist rõõmu näinud ja võttis teda hää meelega vastu. Esiotsa olid Jütsil küll rasked päevad, kuni natuke saksa keelt hakkas purssima. Aga poiss oli terane tähele panema ja usin õppima. Saksa poiste pilkamine ja nokkimine, mis hakatuses kaunis rohke oli, jäi ka pea vähemaks, kui Jüri neile juba mõistis vastu ütelda. Ühe sõnaga: Jüri läks õppides ruttu edasi ja tegi koolmeistrile rõõmu. Kodus ei olnud teda küll keegi õpetanud, aga keegi teda ka veel mitte rikkunud. Vanemate juures ei olnud teda ka kellelegi vaja. Kui parun kuulda sai, aidamehe poeg olevat Tartus, mõtles ta teda meistri juures õppimas olevat, mis ju aidamehe poja kohta ülearu küllalt pidi olema.

Nõnda läks jälle paar aastat mööda ja Jüri õppides edasi. Kuidas pani parun ühel päeval imeks, kui kuulis Jürit kirjutajaga saksa keelt kõnelevat nagu sündinud sakslane. Härra kutsus Jüri oma kambri ja kuulis nüüd veel suurema imekspanemisega, et Jüri linnas koolis käivat. „Mis ta jõmpsikas ometi võib mõista," mõtles härra ja hakkas teda natuke küsitelema ja katsuma. Jüri vastas selgesti, nõnda et härra kulm kortsu läks, kui oma Woldemari pääle mõtles, kelle mõistus hoopis vähem oli. „Aga oota," mõtles ta, „ega ta vene keelt ometi ei mõista," ja küsis seda ka. Aga vaata! Jüri luges vene keelt nagu vett ja ütles kõik sõnad selgesti välja, mis õpetamata eestlasele muidu

visa asi on, ja härra teadis küll, kuidas tema Woldemar vene keelt lugedes ja rääkides alles kongerdas! Härra ainus troost oli veel, et Woldemar ometi natuke prantsuse keelt luges ja rääkis, mis Jüril puudus. Kas see ei olnud asi! Ometi kinkis härra Jürile poole hõberublat ja oleks tervegi rubla kinkinud, kui ta mitte vene keelega Woldemarist ees ei oleks olnud.

Sest päevast saadik oli härral nõu kindel: Woldemar peab kodunt välja mujale kooli minema! Miks ta seda varssi ei teinud? Minge ikka, kuidas pidi tema poeg sääl muude inimeste lastega, nagu Jüri oli, ühes koolis istuma ja paljas koolipoiss olema, kes ta ometi paruni võsu oli? Eks tal juba raske küll ei olnud pürjelisugu koolimamsli õpetust võtta! Mis oleks Woldemari ema, mis tema tädid sinna juure ütelnud. Parunipoeg muude-inimeste lastega ühes koolis — kuhu sa selle küüruga lähed! Kes paneb papagoi kanade lauta pesitama? — Armas Woldemar, ole oma seisusega rahul, kui sa ka Jürist maha pead jääma! Meest, nagu teie tark õpetaja ehk tohter ehk su isa advokaat linnas on, ei saa sinust küll mitte. Need hakkasid enamasti kõik elementaarkoolist pääle, aga selle eest saab sinust, kui su isa ennast kümme kuni kaksteistkümmend aastat on kulutanud, mis eest ta väikese mõisa oleks jõudnud osta, kihelkonnakohtu abiline.

Paar päeva pärast Jüri katsumist minestas Woldemari armuline ema hommiku kohvilaua juures ära ja kanti voodi. Mispärast? Jah, isa ei annud järele, poeg pidi kodunt välja kooli saadetama. Jälle peeti suurt nõu. Kuhu pidi Woldemar kooli saadetama? Kas gümnaasiumi? Isa tundis küll ära, et see oleks kõige õigem; aga oli Woldemar ka nii kaugel, et sinna kõlbas? Ja kui see ka oleks õnneks läinud, aga hirmsam asi see: sääl ei küsita ju, kes sa oled, vaid mis sa mõistad. Gümnaasiumi põhikirjas ei seisa ju mingisugust para-

grahvi, mis seisuse vaheseintest kõneleks. Kui pea võiks sääl sündida, et tema poeg mõne aidamehe pojaga ühe pingi pääle ehk üsna kõrvu saaks istuma, mis siis teha? Jah, niisuguse õnnetuse eest oli väga tarvis hoida.

Ei, ei, gümnaasiumi nõu jäeti varssi maha: mis ei lähe, see ei lähe. Gümnaasiumis õpib laps küll enam, aga temasugu lastel on ju aituma seesugune nimi, et põhjalikku õppimist mitte tarvis ei ole. Woldemar pidi kakssada versta kaugele kooli pandama, kus kõik seda seltsi noored võsud kasvatada olid. Aga kaksada versta kaugel ja kaks kolm jõge sääl vahel, kust lodjaga üle käidi ja kust kevadel ja sügisel, kuidas üks tädi oli kuulnud, väga paha oli üle saada — Jumal hoidku, mitte koguni! Ema minestas jälle ära. Teine niisugune kool ei kõlvanud ka mitte, sest üks tädi oli kuulnud, et sääl Pariisi prantsuse keelt ei õpetata, mida Woldemari ema väga suureks pidas. Kolmas kool ei kõlvanud samuti, sest sääl oli kord üks kasvandik haigeks jäänud ja tema talitus ei ole mitte kõige parem olnud. Neljas põlati sellepärast, et sääl koolitunnid väga pikad, mis lapsele liig raske on.

Mis nüüd? Neli kooli olidki neil nime järele tuttavad ja kõigil neljal olid oma vead. Ei aidanud miski, isa koputas sõrmega laua pääle, ütles: „Woldemar peab sinna minema, kuhu ma esmalt ütlesin: kaksada versta kaugele. Ma tundsin Tartus üht studenti, kes enne sääl koolis olnud, hots, see oli peenike mees, pea nagu sündinud parun!“ Ema suu sai ta sellega kinni sulgeda, et Woldemari iial üksi ei lubanud saata, vaid et isa ehk ema ehk kõige vähemalt mõni tädi pidi kaasas olema ja tagasi tulles vastu minema.

Nüüd oli asi valmis. Esimest kord pidid isa ja ema mõlemad poega viima minema. Aga lahkumisel ja enne ning pärast jooksis jälle sedavõrd silmapisaraid, kui ristsete ajal shampanjat. Ka toatüdrukud, keda

Woldemar alati oma vallatusega oli piinanud, pühkisid põllega silmi, et nende „kallis noorhärra“ kodunt ära viiakse. Selle haleduse eest kinkis proua igale tüdrukule uue kaelarätiku. (Ma tundsin noorel põlvel Nuia Jüri, see aitas kord mõisaproual ta surnud poega taga nutta ja teenis seega viis rubla panko.)

Parun tuli oma pojaga kooli ja lootis kindlasti, et koolipidaja temale kummardades pidi vastu tulema ja aupaklikult kõik tema soovimised täitma. Woldemar katsuti läbi ning ta ei kõlvanud mujale kui vaevalt kõige alumisesse klassi. Oh seda pahandust isale, kes palju paremat oli lootnud! Tahtis kõige pojaga jälle ümber pöörda. Viimaks sündis kaup ometi nõnda, et poeg üks trepp ülemale vastu võeti, See oli aga teiste koolmeistrite meele vastu ja Woldemarile tuli sest suurem kahju kui kasu. Mis muret võisid nemad ka ühe lapse eest kanda, kes sellepärast, mis ta oli, midagi ei pidanud õppima ega temast midagi saama. Nõnda elas nüüd Woldemar koolis. Kui palju ta õppis, oli jälle teine asi.

Kord tuli temale kurguhaigus. Silmapilk pidi vanematele teade saadetama. Käskjalg tõi kirja tagasi, mis isa palumisi ja ema silmavett täis oli, et Jumala pärast poja eest pidi muret kantama. Poeg oli juba jälle terve, kui ema tuli ja mõtles tohtrile imet kui suurt armu näitavat, kui temale pudeli viina kinkis.

Woldemar oli iseenesest hääs koolis ja oleks ruttu võinud edasi saada; ja kui seda mitte ei saanud, ei olnud see ammu mitte üksi tema enese süü. Esiotsa olid emapojakesel kibedad päevad ja silmad alati märjad. Kodus ja siin — see vahe oli liig suur! Kodus kargas kaks ja kolm inimest korraga, kui midagi käskis, siin ei olnud ta enam ehk vähem muud midagi kui koolipoiss, kelle nuttu teised päälegi irvitasid, aga nõnda ka parandasid. Kodus topiti temale alati üht

või teist kallist rooga kätte, siin ei küsinud söögi vaheajal keegi, kas on su kõht tühi või täis. Ühe sõnaga, ta oli esiotsa pooluimane ja teda peeti teiste poolt natuke lolliks, mida ta just mitte ei olnud, aga kodus oli teda liialt hellitatud ja siin pidi elama nagu muud lapsed. Õppimisega läks niisama. Rõõmsat õppimishimu ei olnud tema ju veel iial tundnud; seepärast oli temal siin kõik, mis taheti, ülearu raske. Kõik, mis ta tegi, läks kogeldes ja pikalt, misläbi ta pea jahupää ja laisa kirja sai. Ta suuremaks õnnetuseks läks ta aeg-ajalt kiituse ja laituse vastu tuimaks. Isa maksis, mis maksta tuli, ja kuulis hääd oma pojast. Aga Woldemari kirjad emale — oh, kuidas olid need täis haledust ja ahastust! Ema tahtmise järele pidi poega veel vaheajal õpetatama, mis temale seda kahju tegi, et nüüd selle pääle üksi lootis ja ise enam midagi ei teinud. Isa kirjutas ja ähvardas, ema kirjutas ja manitses. See tegi seda, et pojal kooli vaheajal enam lusti ei olnud koju minna. Mida vanemaks ta läks, seda enam olid ema hellitamised ja kallistamised ja sääl vahel jälle silmaveega manitsemised tema meele vastu ja igavad. Nii suurt poissi ei võinud ju ema rinnapiimaga toita. Ema suureks kurvastuseks hoidis ta pärast kodus enam isa poole, kes nii ülearu magus ega mage ei olnud ja temale mõnd lubas, mispääle ema oleks surnuks ehmatanud, nõnda kui: hobuse selga astuda, isa püssi aeda tuua, jõkke ujuma minna, ritva mööda üles ronida, kurni lüüa j. n e. Nõnda kui Woldemari kasvatati, ei võinud temast suurt saada.

Aga vaatame nüüd jälle vahel Jüri pääle. Sel poisil oli igapidi hää õnn. Temal oli isa, kes vaesuse pärast iga rublat kümme korda näpu vahel ümber veeretas, enne kui välja andis. Oma ema armastas Jüri ka, ja seda õiglasest lapselikust südamest, ehk küll nõnda harjunud viisil alati tema käsi ei lakkunud, kui Wol-

demar seda tegi. Kumbki ei rikkunud tema kasvatamist, kui nemad ka midagi sinna juure ei mõistnud teha. Tema kasvis nagu puu Jumala tuule ja päikese paiste all ikka tugevamaks. Kodus oli ta mõisakirjutaja oma sõbraks saanud. See seletas aidamehele eesti keeli ära, mis Jüri koolitunnistuste sees seisis, ja vaata, kõik oli väga hää ja läks ikka paremaks. Selle läbi läks isa peo ka enam lahti ning ta ei kahetsenud kulu, mis poeg tegi, ehk kahetses vähem. Säält ep siis viimati ka tuli, et Jüri kahe aasta pärast elementaarkoolist võis kreiskooli minna. Oli ta enne usin olnud, siis oli nüüd veel usinam. Kooliõpetajatel oli temast ka alati hää meel. Et ta nüüd saksa koolis käis ja saksa keeli õpetust sai, siis ei hüütud teda sääl ka mitte Jüri, vaid Georg, sest nõnda hüüavad sakslased oma Jürisid. Nimi on nimi ja muud midagi, ei tee inimest ka paremaks ega pahemaks, kas teda ühes või teises keeles välja üteldakse, Jüri ei saanud uue teisekeele nimega mitte teistsugu inimeseks, vaid jäi eht eesti mehe pojaks, ja see oli tema au kõigi mõistlikkude inimeste ees. Jüri vanemad nimetasid teda kodus vana nimega, keel ei annud ka tema koolinime hästi välja ütelda, sest kui Georg tahtsid ütelda, siis ütlesid ikka „Jorss". Georg oli muidu igapidi laitmata poiss, kuid sellepärast sai ta mõnikord laita, et kui teised teda pilkama hakkasid, siis said tema käest rusikat, nii et sinised muhud järele jäid; aga kes tema rahule jättis, sellele ei teinud tema ka midagi.

III.

Meie Jüri õppis kreiskoolis omasoodu usinasti edasi. Teiste koolipoiste pilkamine ei piinanud teda enam palju, sest esmalt oli ta mitmest hoopis ees ja teiseks olid tema eesti rusikad ka õige paksuks paisunud. Mida vanemaks ta sai, seda enam tuli talle see mõtte, mis temast viimaks pidi saama. Sääl kõrval seisis vana eesti hirm

nagu tont: kuidas pidi nekruti kimbust pääsma. Sellepärast oli ta mõisakirjutajaga kord pikad jutud kõnelenud; see ei teadnud temale teist nõu anda kui pärast kreiskooli gümnaasiumi minna. Aga sinna oli greeka ja ladina keelt tarvis, mida ta siiamaale ei olnud veel õppinud. Seda õpetust kreiskoolis ei antud. Seks pidi ta iseäralised õpetuse tunnid võtma ja nende eest maksma. Jüri isa tegi küll hapu näo, et aga poega nekrutist päästa, ei olnud teist nõu. Nüüd oli noorel Jüril jälle tööd koolis ja kodus. Ta õppis nagu vaenlane ja sai kreiskoolis nõnda pea etteotsa. Kõik kaubad rahatarvituste pärast pidi kirjutaja kodus vanematega tegema. Aga kui suur vahe oli niisuguste nõupidamiste vahel all ja üleval! Woldemar teadis väga hästi, et tema vanematel rahamaksmine mitte vaeva ei teinud. Ja Jüri teadis niisama hästi, et tema vanematel väga raske oli oma vaesusest midagi ära anda. Kas Woldemari isal kümme rubla laua all või laua pääl seisis, oli ükspuhas. Aga Jüri isa sügas enne kümme tundi kõrvatagust, kui ühe rubla välja võis anda. Et tema poeg nii kenasti saksa ja vene keelt rääkis, oli tal armas küll; aga et ta nii palju raha maksis ja kulu tegi (mis iseenesest veel ammu liig ei olnud), tõmbas isa mokad sagedasti vingu. Ometi oma koolitatud poega lihtsoldatiks ära anda — ei, see tegi ta peo ikka jälle uuesti lahti.

Kui Jüri jaanipäevaks koolist koju tuli ja ütles: „Kreiskooliga olen ma nüüd valmis,“ peeti ka nõu ära, et poeg augustikuul gümnaasiumi pidi minema. Esimese kooliraha andis mõisakirjutaja ja ütles, et kui Jüri jõuluks hää koolitunnistuse toob, siis ta selle raha temale koguni kingib. Nüüd tuli teine mure. Kust pidi Jüri haljaste nööpidega koolikuube saama? Sel ajal pidid gümnaasiumi koolipoisid kõik alles rinna eest hiilgama. Emal oli küll viis rubla korjatud, aga selle eest

ei saanud veel mundrikuube. Sääl teadis nüüd jälle kingsepa-emand nõu. Ta ostis ühe kantud mundrikuue ja mõistis säält rätsepa abiga nii kena uue kuue teha, et keegi ei teadnud selle vana olevat. Ja et Jüri oma vanemate vaesust tundis, hoidis ta oma kuube nagu püha asja õrnasti. Uskugu seda mõned vanemad või ärgu uskugu, aga poisist ei saa mitte hõlpsasti tublit meest, kui temal ikka teine uus kuub ja uus paar saapaid valmis seisab. Ema hirmu ja isa muret näha, mis neile ikka jälle pääle langevad, kui uut kuube, pükse või saapaid tarvis, aitab oma kohast ka last kasvatada.

Kooli hakatuses läks Jüri ka nende sekka, keda gümnaasiumikooli tarvis läbi katsuti, ja vaata, tema võeti keelmata vastu. Wene keel kardeti kõige vaesem olevat; aga kui vene koolmeister ütles: „Kvarta!", vaata, siis olid kõik teised sellega rahul, sest muu tundmine oli ammugi nõnda kaugel.

Iga kool on tänulik nende koolilaste vastu, kes hoolega õpivad. Ja seda tegi Jüri. Pole siis imeks panna, et tema kvartaklassist ühe aastaga läbi käis. Sest kuidas pidi usinus ja truudus ilma tasuta jääma? Aga kuidas hüppas Jüri süda sees, kui ta aasta pärast mitte üksi tertsiaklassi ei saanud, vaid temale ka öeldi, et tal sest saadik enam mingisugust kooliraha ei ole tarvis maksta: ta arvati oma vaesuse pärast nende sekka, kellele „stipendium"*) anti. Et see ka Jüri vanemaid väga rõõmustas, on muidugi teada. Aga kus õnn on, sinna tuleb õnn juure. Nõnda oli ka Jüri lugu. Vaevalt oli ta pool aastat gümnaasiumis olnud, kui talle teiselt poolt jälle õnn tuli.

Sel ajal elas Tartus üks austatud ja tuttav professor ***. Sel oli üks ainus poeg ja see käis ka güm-

---

*) „Stipendium" on ladina keele sõna ja tähendab rahasummat, mis usinate laste kasvatamise abiks koolile on kingitud ja neile välja makstakse.

naasiumis. Selle kasvatuses oli viga ette tulnud, nimelt see, et teda esiotsa liig palju õppida oli lastud, misläbi ta pärast lossi jäi. Gümnaasiumis ei tahtnud asi pärast edasi minna, nõnda et tema kaks ja pool aastat kvartaklassis pidi istuma, enne kui säält Jüriga ühel hoobil edasi sai. Isa kartis teda tertsiaklassi niisama kauaks kõlkuma jäävat. Seepärast püüdis nõu pidada, kuidas poeg koolis õppimisega rutemini edasi võiks saada. Pääle selle ei olnud isal enesel ameti pärast palju aega poja järele vaadata, ja ema armastus poja vastu ei teinud mitte palju suuremat hääd, kui Woldemari ema sellele tegi.

Professor kutsus ühel päeval ühe oma poja sõpradest oma kambri ja küsis: „Ütle mulle, Otto, kes on seekord teie klassis kõige usinam ja truim koolipoiss?“

„See on vist Georg **. Mina ei tea mitte teist tema vastast,“ kostis Otto.

„Kes see Georg siis on?“

„Tema isa peab kuskil aidamees olema, aga see on tõsi — usin on ta õppima. Kvartast on ta ühe aastaga läbi tulnud ja tertsias tõusis ta esimese katsumisega kohe kakskümmend platsi ülemale ja minust ka mööda. Ja seda oli ta tõesti ära teeninud.“

„Kas sa tead, kas tema vanemad peaksid vaesed või rikkad olema.“

„Ma usun küll, et nad vaesed on, sest tema on meie käest saiakringli vastu võtnud, kui temale selle kinkisime, mida rikkad lapsed maalt mitte ei tee.“

„Kas teie muidu teda häämeelega sallite?“

„O jah, tema on tõesti hää poiss.“

„No hää küll, Otto, ole hää laps ja too täna õhtul see Georg minu juure; mul on temaga midagi kõnelemist.“

Professor ise oli senikaua ka ühe ja teise koolmeistri käest Jüri üle järele küsinud ja ikka hääd kuulnud.

Kui õhtu oli tulnud, tuli Jüri professori juure ning ei mõistnud mitte arvata, mis ometi üks professor temast pidi tahtma.

„Tere õhtust, Georg!“ ütles professor, kui Jüri sisse astus. „Eks ole tõsi, su nimi on Georg?“

„On küll, aus härra!“

„Mispärast käid sa gümnaasiumikoolis?“ küsis professor.

Jüri tegi suured silmad, nagu tahaks ta küsida: „Kas mind sellepärast siia kutsuti?“

Aga enne, kui ta sai kosta, küsis professor jälle: „Tahad sa studeerida, kui gümnaasiumist oled läbi saanud?“

„Ma tahaksin küll, aga sest ei või midagi saada, sest mu isa on selleks liig vaene.“

„Kas sa tunned minu poega Osvaldi?“

„O jah, miks ei tunne? Meie istume ju mõlemad tertsias.“

„Aga tema ei saa ju nõnda ruttu edasi kui sina. Kust see peaks tulema?“

Jüri kostis julgesti: „Mina usun, et Teie pojal on liig palju tuttavaid, mis küll mitte paha ei või olla, aga neid on liig palju ja nad segavad. Kui tema ka igaühe juure ei tahaks minna, siis mõtleb ta töö juures ometi nende pääle, ja see ei lase teda mitte rahulisti õppida.“

„Ma usun, sul on üsna õigus. Aga mis selle vastu peaks aitama?“

„Jah, aus professori-härra, kust mina seda tean?“

„Kuule, Georg, ma tean, et sina usin ja mõistlik poiss oled, kas sa ei või mitte igal õhtul kella kuue ajal minu juure tulla ja Osvaldiga üheskoos õppida? Sa mõistad ju, ega ma seda muidu sinu käest ei taha.“

„Miks ei või,“ kostis Jüri. „Pääle selle pean ma

koolis muidugi leksikoni Osvaldi käest laenama, mida mul enesel ei ole, ja tema ei ole seda iial mulle keelnud."

Nõnda oli kaup valmis. Jüri tuli igal õhtul kella kuue ajal professori majasse ja õppis tema pojaga üheskoos. Pea hakkas ka välja paistma, et Osvaldil Jürist suur kasu oli. Sest tema ei võinud nüüd ometi teistviisi teha, kui Jüri tegi. Ei tuurinud kaua, kui Jüri Osvaldi meelest nii armsaks läks, et teda pärast lõunat kohe koolist enesega kaasa koju võttis ja õhtul niikaua kinni pidas, kui võimalik oli. Osvaldi ema kärsutas eestotsa küll sagedasti selle üle nina, et tema poeg talupoisiga nii vennalikult pidi ümber käima. Aga mis teha, isa tahtis seda, ja poja kasu pärast sai ta siis ka sallitud. Aeg-ajalt läksaga asi ka selle poolest paremaks, ja viimaks — proua oli küll natuke uhke, aga muidu iseenesest hää inimene — oli proua Jüri vastu kui oma ema, mis teadupärast Jürile suureks kasuks tuli. Ka professor ise, kes nii tihti, kui ta võis, poiste kambri vaatas ja nende usinusest rõõmustas, näitas Jüri vastu palju truudust üles. Tema nõu pääle andis Jüri oma raha, mis ta koolist sai, tema kätte hoida, ja selle eest ostis professor intressikandjaid pabereid, et tal studeerimise ajal midagi võtta oleks. Sest seni kui ta professori majas sisse ja välja käis, ei olnud tal üleüldse palju raha tarvis.

Nõnda läksid lood nüüd edasi ja poisid õppisid hoolega. Kui nüüd mõlemad poolteise aasta pärast hääd koolitunnistused tõid, mis järele nad sekundaklassi olid pandud, vaata, siis oli suur rõõm professori majas, ja sel õhtul ütles Osvaldi isa mõlemate vastu:

„Noh, lapsed, täna olete mulle suurt rõõmu teinud. Sellepärast ütlen ma teile: kui teie nõnda edaspidi usinad olete õppima, kuni gümnaasiumist läbi olete saanud, siis peate ka üheskoos studeerima. Ja sina, Georg, võid senikaua, kui sa student oled, meie majas elada

ja meie laual süüa. Kuidas sa nüüd näed, ei ole sul oma edaspidise studeerimise eest mitte enam tarvis muret pidada. Jumal andku teile mõlemaile ikka hääd tervist ja usinust!"

Nõnda oli nüüd Jüri aegamööda otsekui professori pojaks saanud. Iial ei nähtud Osvaldi ilma temata ega teda ilma Osvaldita. Nõnda loetati ta ka Osvaldiga üheskoos ära ja võeti esimest korda lauale. Ka katsuti nad üheskoos universiteedi tarvis läbi, ja Jüri hakkas suurkooli pääl tohtriametit õppima. Oma häätegija abi läbi oli temal hää tükk raha valmis korjatud, et mitte tarvis ei olnud vaesel viisil teiste hulgas elada. Aga ka seda peame tema kiituseks ütlema, et kuigi temal midagi ei oleks olnud, siis oleks talle ometi igal pool teiste hulgas uksed lahti seisnud; sest ta oli kõigist armastatud student. Ei tuurinud kaua, siis tõstsid teised ta üheks oma seltsivanemaks; ja ehk ta nüüd küll igal pool ka noorte inimeste rõõmust osa võttis, ei jätnud tema hoolikat õppimist iial järele.

Kui see lubatud oleks, siis tahaksime küll natuke sala-asja oma lugejatele juba ette teada anda. No vaatke, Jüri tahtis tohtriks saada, ja see ajas teda väsimata ja hoolega õppima. Aga meie omavahel ütelda, teda kihutas veel üks teine asi usinasti õppima ja ennast auväärt üles pidama, ja see oli professori kena tütreke, keda sel ajal Tartus kõige kenamat naisterahvast üteldi olevat. See oli Jüri südame kord põlema süüdanud ja pärast mitte külma vett pääle visanud. Kas seda siis imeks panna, kui noormees usinate ja ausate elukommetega oma õnne püüdis üleval hoida! Tema teadis, mida ta tahtis, ja oli ka väsimata hoolas, seda viimaks tõeks saatma. Kõik tuttavad studendid panid imeks, et tema just nõnda õppis, kui oleks ta hinge õnnistus õppimisest pidanud tulema.

Pöörame nüüd vahel ka Woldemari poole. Jüri

oli juba kaks aastat student, kui tema ka viimaks järele tuli. Aga kõigest tema tööst ja elust oli näha, et tema mitte ei teadnud, mis tema tahtis, ega ei olnud temal ka mingisugust etteseatud märki. Ta õppis sellepärast, et teised ka õppisid; mis meele jäi, see jäi meele, aga et tema kellekski tahtis saada ja sellepärast midagi püüdis õppida, seda ei paistnud kuskilt välja. Mispärast teda kooli oli saadetud ja mispärast ta üht ehk teist pidi õppima, selle üle ei olnud temale keegi seletust annud. Ta nägi, et mõned teised lapsed seda tegid, sellepärast tema ka. Säält see ka tuli, et tema selle pääle ei vaadanud, mil viisil ehk kuidas ta edasi sai ehk kui palju ta mõistis. Juhtus seda ka, et tema edaspidise elu pääle mõtles, siis oli ju ette teada: pärast kooli läheb ta jälle koju, kus tema jaoks tuba, teener ja kaetud laud valmis on. Mispärast pidi ta õppimisega suurt vaeva nägema, kui ta selle läbi ju midagi ei tahtnud teenida! Kõik tema õppimine ja studeerimine oli muidu pruugi pärast. Keegi ei olnud tema kätki juures laulnud, et tema kohus olla ükskord ametit pidada. Tema laskis ennast ühe koolipingi päält teise pääle lükata: et ta viimaks peaks studeerima, ei tulnud temale ka enne meele, kui ta teisi sinna nägi minevat. Siis tuli ka temale see nõu, Tartus mõne aasta studendi nime all elada.

Tema studendielust on meil väga vähe kõnelda. Studentide lustiline elu, o jah, sellega oli ta rahul, ja isa kodus teadis küll, mäherdused summad selle pääle ära kulusid; aga hoolega õppida — mine ikka! Pilgata ja naerda sai ta teistest küll, aga sinna ei võinud ta midagi parata. Uhkusega — ehk küll oma teenistuse läbi midagi ei olnud — vaatas ta üle õla nende pääle. Säält tulid mõnesugused tülid, ja Woldemar pidi viimaks aastaks koju vagusi mõtlema minema.

IV.

Woldemar tuli koju. Universiteedimaja ei langenud selle kahju pärast mitte maha ega pannud teised studendid leinariideid selga, mida tema ehk küll lootis. Tartu elas, nagu ei oleks keegi Tartust läinud. Ühe pääsukese tulek ei too suve ega tema minek talve. Kes enesest liiga palju peab, sest peavad teised ikka liiga vähe. Nõnda oli ka Woldemariga. Tema ei olnud iseenesest mitte kull ega kanapää, aga oli noorel põlvel vööriti kasvatatud ja seisus segas nüüd tema pääd.

Tema isa ei pannud ta tulekut mitte pahaks, vaid rõõmustas, et tema poeg ennast teiste inimeste käe alla ei kummarda. Ta ema — no mis sa seda räägid! — oli üliväga rõõmus, et poeg hirmsast Tartu linnast ära tulnud, kus nad mõnikord püstoli ja mõõkadega pidid mängima, mis tervisele nii kahjulik olevat.

Woldemar ja Jüri said Tartus elades sagedasti kokku, ka juba sellepärast, et Jüri studendiseltsi (korporatsiooni) vanem oli; aga studendi viisil Jüri teretada ja kameraadi kombel temaga kõnelda, mis studentide lõbus pruuk on, oli Woldemaril väga raske, ehk ta küll teiste omasarnaste seas kiitles, Jüri olevat tema aidamehe poeg, mis Jürile auks, aga Woldemarile häbiks tuli. Ka kodumail tegi tema, kui ei oleks ta Jürit tundnud. Selle eest sai ta kord oma viisi trahvitud. Tema isa sündimispäev tuli kätte, mis igal aastal koolide vaheajal oli, ja sai uhkesti peetud. Ümberkaudu elas palju noori kergejalgseid preileid, nende seas ka Woldemari kaks õde, kes pilli ei tahtnud lasta maha joosta, seepärast oli Woldemar seekord kuus studenti isa sündimispäevale kutsunud. Nende seas oli ka kaks tema sugulast, üks lelle- ja teine onupoeg, mõlemad sest korporatsioonist, kus Jüri vanemaks oli. Jüri ise läks alati sel päeval kodunt ära, aga täna oli ta üsna kogemata

kodus. Et teda keegi mäele ei palunud, oli ju vana tuttav asi. Ta elas all varjul. Aga teine Woldemari sugulane oli tulles teda ometi näinud ja mitte unustanud. Kui õhtul tants pääle oli hakanud, küsis ta äkisti:

„Woldemar, ütle ometi, miks Georg** ei ole siia tulnud?"

„Ega mina tea."

„Kuidas? Sina ei tea, ja elate ühe õue pääl?"

„Mina ei tunnegi teda."

„Soo! See näitab jälle sinu moodi välja, nagu sa ikka oled! Sa ei ole teda vist mitte siia tulla palunud?"

„Ei ole küll. Ma ei tea ka mitte, miks seda pidin tegema?"

„Soo! Või nõnda? Väga ilus! Noh siis tahan ma sulle ütelda. Kui Georg** mitte sedamaid mäele ei paluta, siis lasen mina sedamaid hobused ette panna ja sõidan Reinholdiga koju. Kas sa seega jälle meie korporatsiooni tahad pahandada, nagu seda ennegi on olnud!"

„Ei, tõesti mitte, lähen praegu talle järele."

„Sina? Ei, sina seks ei kõlba. Ma tunnen sind. Sa paluksid teda vist nii toredat moodi, et ta ei tuleks. Seepärast tahan ma su emaga rääkida. Sinu palumine teeks meile pärast Tartus iseäralist talitust, mida ma püüaksin parem ära pöörda."

Oskar läks — see oli Woldemari sugulase nimi — varssi paruniproua juure ja ütles:

„Mõtle ometi, armas tädi, praegu tahtsime meie Reinholdiga koju sõita."

„Mispärast nõnda?"

„Woldemar oli meid jälle pahandanud."

„Aga kuidas sa mind ehmatad, Oskar! Mis on Woldemar paha teinud?"

„Tema on meid siia pidule kutsunud ja Georg** maha jätnud."

„Kes on see Georg**?"

„Ka sina, tädi, ei näi seda teadvat? See on Teie aidamehe poeg."

„Noh, mis sest siis viga on?"

„Sest on suur viga, armas tädi, sest seeläbi tuleb Woldemaril pärast suurt õiendamist, kus iga kord palja käega läbi ei saa. Saab meie korporatsioon seda pärast kuulda, siis on pagan lahti. Georg on väga austatud student, päälegi meie korporatsiooni vanem, kellest meie suurt lugu peame. Kes teda põlgab, see põlgab meid kõiki — oi, tädi, sest võiks — —"

„Aga kas tema siis peenema rahva seltsis mõistab elada ja ennast viisipärast üleval pidada?"

„Kas Georg? Oi, tädi, kui meie teised aga nõnda mõistaksime! Seda võid sa pea ise näha, kui lubad, et ma ta mäele palun."

„Jah, ole hää laps, tee seda, Oskar!"

Kuidas võis Jüri oma seltsimeeste kutsumisele vastu panna? Hõisates toodi ta mäele, ja Oskar ning Reinhold tegid, kui oleks Jüri nende kindral ja nemad tema adjutandid. Nüüd õppisid mõned silmad nägema, et inimesest, kelle nimi Jüri on, mõnikord mees saab, kes vähem üksluine on kui mõni Woldemar. Teised studendid olid palju enam tema kui Woldemari ümber, ja kõik, mis tema ütles, see maksis.

Aga mis ütlesid vanemad ja nende tütred sest kenast sirgest studendist, kes nagu kõrkjas välja nägi ja kes kanapääd õlgadel ei kandnud?

Woldemari isa ja ema vaatasid kahetsedes tema pääle ning ei võinud mitte mõtelda, kuidas seda võib ühest inimesest saada, kelle nimi on Jüri. Jah, mis teha, nad pidid ise vagusi tunnistama: oli teine mees kui nende Woldemar.

Ja Woldemari õed, Julie ja Lilli, mis need rääkisid? No vaata, seda ei ole mina kuulnud, sest kelle

silmad ulatavad noorte preilide südametesse ehk kelle kõrvad nende kambri, kus ennast hommikul riidesse panevad? Mitu asja on maa pääl palavad, mis päält välja ei paista, ja mõned põue-uurid tiksuvad nõnda, et kellegi kõrv ei kuule. Nõnda palju ma tean, et kui Jüri oli välja studeerinud ja tohtriks saanud, sai temast ka oma häätegija professori väimees. Niipea kui need kihlusesõnumed paruni tütarde kõrvu ulatasid, läks Julie-preili oma kambri, pani ukse lukku, heitis kummuli voodisse ja nuttis kibedasti. Kes just teada tahab, mispärast, peab ise küsima minema. Ta on nüüd juba hallide juuste all, ja mina ei või ütelda, kus ta praegu elab.

Sellega lõpetame jutu.

* * *

Jürist oli hoolsa õppimise läbi tark tohter saanud, pärast ka „Staatsraat,“ ja Woldemarist kihelkonnakohtu-härra abiline, kes enamasti väljamaal elas ja kellele hopman kodust raha järele saatis. Mõlemad olid oma viisi meheks kasvanud, ja meie lugejad katsugu nüüd ise nende lugu läbi vaadata, kas säält midagi tähele panna leiavad või mitte.

(„Eesti Postimehe Jututuba“, 1866. a.)

Tähtsamad muudatused tekstis:

1. Maatargad.

11. lhk. 11. rida ülevalt:	algupärandis „ehk: kui“, selles väljaandes „kui“;
12. „ 4. „ „	„ „ennast mitte“, „ „ „mitte“;
12. „ 7. „ „	„ „õnnistavad“, „ „ „õnnistab“;
12. „ 15. „ alt:	pärast sõna „oli“ vahele jäetud: „sessammas kihelkondas, kus „Näkka Andres“ ja „Okka Jakob“ ellasid, kellest ülleval jubba rääksin. Agga se külla olli“; need sõnad käivad „Kuuendas Sõnumetoojas“ ilmunud jutu „Kuidas enne olnud ja kuidas pärast oli“ kohta ja ei ole käesoleva jutu juures tähtsad;
13. „ 1. „ ülevalt:	algupär. „lehmasittaga“, selles väljaandes „lehmasõnnikuga“;
13. „ 14. „ alt:	algupärandis „nende Moses“, selles väljaandes „külarahva Moses“;
14. „ 5. „ ülev:	algupärandis „pütt teise“, selles väljaandes „pütt ühe“;
14. „ 18. „ „	algupärandis „puddeli“, selles väljaandes „ühe pudeli“;
14. „ 14. „ alt:	algupärandis „to kord,“ selles väljaandes „see kõrd“;
14. „ 13. „ „	algupärandis „päge koddun saab ollema“, selles väljaandes: „piagi kotun om“;
14. „ 1. „ „	algupärandis „veidikest võtno“, selles väljaandes „veidikese pall'u võtnu“;
15. „ 12. „ „	algup. „et temma meest mitte häddasse ei piddand jätma“, selles väljaandes: „et see tema meest mitte hädasse ei jätaks“;
15. „ 9. „ „	algupärandis „veidikest haige „ommamärga“, selles väljaandes „veidikese pudeliga midägi“;
15. „ 4. „ „	selles väljaandes pärast sõna „kõrvalt“ vahele jäetud: „mis mo mees enne tullemist täis laskis“;

16. lhk. 10. rida ülevalt: algupärandis „mehhe kusse sees", selles väljaandes „pudeli sees";
16. „ 11. „ alt: algupärandis: „puddeli täie püksi ¡märja seest", selles väljaandes „pudelist vedeliku seest";
16. „ 1. „ „ algupärandis: „ei piddanud kaddunuks minema", selles väljaandes „kaduma ei läheks".

2. Uus variser.

21 lhk. 16. rida ülevalt: algupärandis: „hinge tagga", selles väljaandes „hinge tagasi";
21. „ 11. „ alt: algupär. „kilpasid", selles väljaandes nilpasid";
21. „ 11. „ ülevalt: „ „päle", selles väljaandes „järele";
22. „ 8. „ alt: „ „keige naisega", selles väljaandes „ühes naisega";
23. „ 9. „ ülevalt: „ „korpion", selles väljaandes „skorpion";
25. „ 4. „ „ „ „värisedes ka", selles väljaandes „värisedes";
26. „ 17. „ „ „ „kõik asi", selles väljaandes „kõik";
26. „ 12. „ alt: „ „trummolöjad", selles väljaandes „trummilööjad";
27. „ 10. „ „ „ „mõnne näddala", selles väljaandes „mõne nädala eest";
28. „ 4. „ ülevalt: „ „keik unni", selles väljaandes „uni";
28. „ 6. „ alt: „ „kui siis, kui teeb", selles väljaandes „kui ta teeb";
29. „ 1. „ ülevalt: „ „tõde", selles väljaandes „tõsi";
29. „ 4. „ „ „ „kõige raskemad", selles väljaandes „kõige raskemad on need";
31. „ 14. „ „ „ „teda"; selles väljaandes „selle";
31. „ 19. „ „ „ „matuste pääl", selles väljaandes „matusel";
35. „ 11. „ „ „ „voitud", selles väljaandes „võltud";
36. „ 13. „ „ „ „mitto ei teädnud", selles väljaandes „mitmed ei teadnud";
36. „ 17. „ „ „ „mitto tunnistasid", selles väljaandes „mitmed tunnistasid";
36. „ 14. „ alt: „ „Leviti", selles väljaandes „Leevi";
38. „ 16. „ ülevalt: „ „muido ütleb jälle", selles väljaandes „muidu ütleb mõni jälle";
38. „ 14. „ alt: „ „meesterahvas käisid", selles väljaandes „meesterahvad käisid";
38. „ 13. „ „ „ „naisterahvas hoidsid", selles väljaandes „naisterahvad hoidsid";

38. lhk 11. rida alt: algupärandis „paar näddalat“, selles väljaandes „paaril nädalal“;
40. „ 17. „ ülevalt: algupärand. „lattert“, selles väljaandes „laternat“;
40. „ 10. „ alt: „ „rummo“, selles väljaandes „trummi“;
40. „ 6. „ „ „ „lambad haige jalgega“, selles väljaandes „haigete jalgadega lambad“;
42. „ 7. „ ülevalt: „ „maggasinist“, selles väljaandes „magasist“;
43. „ 14. „ „ „ „võtko isse“, selles väljaandes „võtku neid ise“;
42. „ 10. „ alt: „ „maja päält“, selles väljaandes „majast“;
42. „ 1. „ „ „ „just“, selles väljaandes „just see“;
41 „ 1. „ „ „ „ta olli“, selles väljaandes „ta enne oli“.

3. Woldemar ja Jüri.

45. lhk. 15. rida alt: algupärandis „seggab meelt ära“, selles väljaandes „segab meele“;
45. „ 5. „ alt: algupär. „temmale“, selles väljaandes „see temale“;
45. „ 2 „ „ „ „tõvvise“, selles väljaandes „tõbise paruniproua“;
46. „ 12. „ „ algupär. „saab küll ka linnast todud“, selles väljaandes „tuuakse küll ka linnast“;
46. „ 11. „ „ algupär. „alla pallutud sama“, selles väljaandes „alla palutama“;
47. „ 2. „ ülevalt: algupär. „kahjolikkusi kivva“, selles väljaandes „kahjulikke kive“;
47. „ 7. „ „ algupär. „piddi temma“, selles väljaandes „pidi last“;
47. „ 17. „ alt: „ „villa vakka sees“, selles väljaandes „villavakas“;
47. „ 12. „ „ algupär. „kui temma“, selles väljaandes „kui need tema“;
48. „ 13. „ ülevalt: algupär. „ja kui paljo“, selles väljaandes „ja kui seda palju oli“;
48. „ 3. „ alt: algupär. „ärritud“, selles väljaandes „äratust“;
48 „ 2. „ „ „ „ja lämmatasid“, selles väljaandes „ja nad lämmatasid“;
49. „ 8. „ ülevalt: algupär. „mõnnitud“, selles väljaandes „hellitatud“;
50. „ 13. „ alt: „ „ei teädnud“, selles väljaandes „ei teatud“;
51. „ 8. „ ülevalt: „ „hakkatusses“, selles väljaandes „algusest“;
52. „ 8. „ alt: „ „nende poeast“, selles väljaandes „aidamehe pojast“;

52. lhk. 7. rida alt: algup. „kui tedda", selles väljaandes „kui vanemad ta";
53. „ 3. „ ülevalt: algupärandis „ei lasknud", selles väljaandes „ei lase";
53. „ 8. „ „ algupär. „tulli", selles väljaandes „läks";
54. „ 11. ja 17. „ „ „ „teiste inimeste", selles väljaandes „muude inimeste";
54. „ 7. „ alt: „ „antud sama", selles väljaandes „saadetama";
55. „ 18. „ „ „ „ei kölbanud", selles väljaandes „ei kõlvanud samuti";
59. „ 7. „ „ „et Augusti kuus", selles väljaandes „et poeg augustikuul";
60. „ 7. „ ülevalt: algupär. „ehk uskugo mitte", selles väljaandes „või ärgu uskugu";
60. „ 14. „ „ „ „sai voetud", selles väljaandes „võeti";
60. „ 11. „ alt: „ „sai arvatud", selles väljaandes „arvati"
60. „ 10. „ „ „ „üht stipendiumi", selles väljaandes „stipendiumi";
64. „ 7. „ ülevalt: „ „sai ärra loetud", selles väljaandes „loetati ära";
64. „ 8. „ „ „ „sai voetud", selles väljaandes „võeti";
64. „ 8. „ „ „ „said katsutud", selles väljaandes „katsuti";
65. „ 12. „ „ „ „mil ehk kuidas", selles väljaandes „mil viisil ehk kuidas";
69. „ 6. „ alt: „ „kihhelkonna kohto abbilinne", selles väljaandes „kihelkonnakohtu-härra abiline";
69. „ 5. „ „ „ „ja opmann saatis", selles väljaandes „ja kellele hopman".

Sisujuhataja.